

NYTT OM

KVINNE- FORSKNING

Nr. 2/84

**ORGANISERING
OG
FINANSIERING**

NYTT OM KVINNEFORSKNING

fra Norges almenvitenskapelige forskningsråds

Sekretariat for kvinneforskning

Årgang 8, 1984

Redaksjon:

Sekretariatet for kvinneforskning

Ansvarlig redaktør: Aina Schiøtz

Omslag og layout: Josef Leupi

Trykk: GCS Oslo

Sats: JET-Z

ISSN: 033-0265

Utkommer med 4-6 nummer pr. år.

Ettertrykk er tillatt når forfatteren samtykker og kilde oppgis.

Tillatelsen gjelder ikke illustrasjoner.

Løssalg: kr. 15,-

Abonnement: kr. 60,-

Postgiro: 5 14 71 60

Redaksjonens adresse:

NYTT OM KVINNEFORSKNING

Munthes gt. 29, Oslo 2

Tlf.: (02) 56 52 90

Omslagsillustrasjon:

Norges første kvinnelige student,

Cecilie Thorsen.

Malt av Kalle Løchen 1885 (utsnitt).

Tilhører Nasjonalgalleriet.

Kjære leser!

NAVFs sekretariat for kvinneforskning skal nedlegges ved utgangen av 1985. Allerede i høst startet vi diskusjonen om hva som kommer til å skje med organiseringen av kvinneforskningen og likestillingsarbeidet i forskningsverdenen i tiden framover, og om hva vi kan gjøre for å styre utviklingen. Men utover selve organiseringen er det selvfølgelig også viktig å opprettholde og videreutvikle debatten om kvinneforskningens innhold.

I dette nummeret av *Nytt om kvinneforskning* har vi derfor valgt å presentere en del artikler som på ulikt vis belyser hva som foregår på feltet og som også peker framover. Vi gjengir et foredrag holdt av Helga Maria Hernes på en samfunnsvitenskapelig kvinneforskningskonferanse som Sekretariatet arrangerte i fjor høst. Hun

oppfordrer her til å starte en vitenskapsteoretisk bevisstgjøring i forhold til kvinneforskningen.* Janneke van der Ros Schive knytter an til de vitenskapsteoretiske perspektivene i Helga Hernes' artikkel, men ser dem i lys av muligheter for framtidig organisering, undervisning og andre former for formidling.

Bladet bringer ellers stoff om det nye semesteremnet i kjønnsrollestudier som startet ved Det historisk-filosofiske fakultetet i vår og om Kvinneretten ved Det juridiske fakultetet, begge i Oslo. To bidrag fra våre naboland-Sverige og Danmark – kan hver på sin måte tjene som eksempler på hvordan det går an å organisere seg for å fremme kvinneinteresser ved universitetene.

* Om de øvrige innleggene på konferansen, se s. 48.

Innhold

Helga Maria Hernes:

Kvinneforskning: Fag, perspektiv eller ettertanke? s. 3

Janneke van der Ros Schive:

Vitenskapsteori og forskningsorganisasjon s. 8

Helena Strejffert:

Kvinneforskningens organisering – erfaringer fra Sverige s. 13

Birte Siim:

«Vi må ind at stå i universitetets hjerte» s. 20

Merete Schiefloe Aune:

Avdeling for kvinnerett s. 23

Brita M. Gulli:

Amanuensis i kvinneforskning s. 27

Brit Berggreen:

Tverrfaglig semesteremne i kjønnsrollestudier s. 28

BOKOMTALER

Kitchen-table Society s. 30

Den kvinnelige arbeiderklassen s. 34

LITTERATURKOMMENTARER s. 38

MØTER, SEMINARER, KONFERANSER

Kvinner og utvikling s. 40

Humanistisk kvinneforskning s. 42

Kvinner – media – likestilling s. 44

LITT AV HVERT s. 48

PUBLIKASJONER s. 53

PUBLIKASJONER FRA SEKRETARIATET s. 55

Kvinneforskning: Fag, perspektiv eller ettertanke*

Er kvinneforskningen blitt et fag i seg selv, gir den nye perspektiver på allerede eksisterende forskning, eller er den en slags ettertanke eller betraktning på «tilfeldige» funn? Helga Maria Hernes mener tiden er inne til å starte en vitenskapsteoretisk selvransaking og bevisstgjøring i forhold til kvinneforskningen.

Den kvinneforskningen som oppsto i 70-årene, i kjølvannet av den nye kvinnebevegelsen, og som ofte blir betegnet som «den nye kvinneforskningen», har i løpet av de siste ti år gjennomgått en form for vitenskapeliggjøring. Denne prosessen har foregått uten at en har tenkt særlig mye over de vitenskapsteoretiske aspektene ved vår virksomhet. Vi har vært opptatt med begrepsmessig fornyelse og empiriske undersøkelser.

Når jeg spør om kvinneforskningen er blitt et fag i seg selv, et perspektiv på allerede eksisterende forskning og disipliner eller en ettertanke på «tilfeldige» funn, er det i håp om at vi kan begynne med en slags vitenskapsteoretisk selvransaking og bevisstgjøring. Mitt innlegg er en *meget* spe begynnelse ved å foreslå noen tema i denne diskusjonen.

Det ble meget tidlig fastslått i forskjellige publikasjoner at en ikke ønsket å skape et nytt fag, men snarere å tilføre nye aspekter og åpne for nye perspektiver.¹ Samtidig ble det fremhevet at dette ikke utelukket at kvinneforskningens kumulative effekt kunne bidra til et paradigmeskifte i Thomas Kuhns forstand. Men det langsiktige målet var integrasjon, selv om mange mente at det ville ta meget lang tid å oppnå dette målet. Kvinneforskningens dilemma likner derfor meget på kvinnebevegelsens dilemma, og de samme uklarhetene og uenighetene oppstår her som der. For noen betyr segregering uavhengighet og for andre ghettoisering. For noen betyr isolasjon autonomi i positiv forstand og for noen betyr den en avstenging fra viktige impulser utenfra.

* Artikkelen er en forkortet og revidert versjon av et innlegg holdt på en samfunnsvitenskapelig konferanse, Geilo, oktober 1983.

Makt og/eller kunnskap: Kvinneforskning og kvinnebevegelse

Vi har som vane å understreke våre likhetspunkter med kvinnebevegelsen. La meg si litt om våre forskjeller som er et naturlig produkt av kvinneforskningens utvikling og vitenskapeliggjøring. Jeg vil helt enkelt foreslå en arbeidsdeling når det gjelder målsettinger. Som forskere bør vi først og fremst være interessert i kunnskap. Mens bevegelsen må først og fremst være interessert i makt i en eller annen form. Og vår forståelse for hvor forskjellige disse to sidene er, er ikke alltid til stede. Siden tidlig i dette århundre, da de første feministisk inspirerte forskerne skrev om kvinner, har det hersket et spenningsforhold mellom kvinnebevegelsen og kvinneforskningen. Denne splittelsen var et resultat av spenningen mellom reformønske og -evner og vitenskapen. Kvinnebevegelsen må ofte – av mange gode grunner – ta strategiske hensyn og forenkle fakta som vi som kvinneforskere ikke kan stå for, eller går med på fra et vitenskapelig synspunkt. Vi vet at bevegelsen ofte bruker argumenter og begrunnelser som er lie i samsvar med forskningsresultater. Problemene oppstår når vi mener at våre resultater er et bedre beslutningsresultat på lang sikt, mens bevegelsen trenger sine argumenter på kort sikt. Samtidig erkjenner jo vitenskapskvinnene at de selv er avhengige av politisk reform for å få gjennomslag. Men til tross for at jeg mener at forskningen og bevegelsen vil være i utakt en del av tiden, så må et grunnleggende politisk engasjement være til stede for å lage god kvinneforskning. Makt og kunnskap er dimensjoner som skiller oss fra hverandre, men de knytter oss også til hverandre. Og for mange er denne konflikten mellom politisk engasjement og profesjonell identitet en intern og personlig konflikt i like høy

grad som en mellommenneskelig gruppekonflikt.²

Kvinneforskningens ideologiske (og ubevisste?) utgangspunkter

Vi har som kvinneforskere det fellesmålet å analysere og definere kvinners situasjon og virkelighet «på deres egne premisser» (dvs. på en kvinnevennlig måte). Dette innebærer ikke at vi er eller bør være enige om hva disse premissene er. Her skal jeg drøfte noen av premissene litt nærmere.

Vi er kommet nokså langt i det å etablere en vitenskap om kvinners faktiske begrensninger. Vi er kommet noe kortere i det å lage en vitenskap om kvinners reelle muligheter. (Forstår vi ikke vårt eget maktgrunnlag?) Våre visjoner og utopier er med andre ord ikke klare for oss. Men det å studere kvinners plass i samfunnet uten teoretisk tolkning betyr at vi ofte ender opp uten praktiske retningslinjer for handling. Men retningslinjene må også ha et avklart sikte, og mange av våre premisser og retningslinjer er *à priori* forestillinger og postulat for vår forskning som er nokså uklare.

Dette er akseptabelt for et medlem av kvinnebevegelsen, men uakseptabelt for en kvinneforsker. Vi har alle mer eller mindre begrunnede antakelser om hvor permanent og uforanderlig kjønnsatferd er, hvor optimistiske vi er når det gjelder sosial endring og hvilke visjoner vi har for fremtiden. Men vi er sjelden teoretisk bevisste nok. Jeg synes at vi ofte skriver med utgangspunkt i ganske ubegrunnede antakelser (unwarranted assertions) om hva vi egentlig skal forklare.

Kvinneforskningen kan sies å ha tre forskjellige (om enn ikke helt atskilte) utgangspunkter:³ Det første er fokusert på *integrasjon og eliminasjon*. M.a.o. la oss tilføyе kvinneperspektivet til annen forsk-

ning og gjøre oss selv overflødige så fort som mulig. Det er mange, om enn ikke flertallet, som har dette som mål innenfor kvinneforskningen. En erkjenner den sexisme som preger våre samfunn og den eksisterende forskningen, men mener at enkle tillempinger og forandringer i eksisterende teorier kan rette opp denne «kjønnsblindheten». Forskernes mål er å utvide kunnskap og forbedre teoriene slik at kjønnsforskjeller kan bli forklart på en tilfredsstillende måte. Denne mest optimistiske av alle utgangspunkter, i alle fall når det gjelder tidsperspektivet for forandring, bruker ofte robuste metoder som etablerer forskjellene og ulikhetene mellom kvinner og menn. I psykologien er Matina Horner studier typiske. I norsk forskning har K. Titlestad og A. Rødseth beskrevet lønnsforskjeller mellom kvinner og menn, T. Colbjørnsen, G. Hernes og K. Knudsen klasseforskjeller mellom kvinner og menn, og O. Hellevik og W. Lafferty kjønnsforskjellen i politisk atferd. Til tross for at mange ikke vil kalle disse studiene for «riktig» kvinneforskning, så representerer jo disse forskningsresultater om kvinners levekår. Et viktig trekk ved denne forskningen er at den vanligvis er personrettet, dvs. den befatter seg med individer og individers atferd.

Det andre utgangspunktet har som grunnholdning at *integrasjon* kommer *etter likhet* eller likestilling. Her er antakelsen at status- og maktforskjeller mellom kvinner og menn er det viktigste utgangspunktet for kvinneforskningen, og at disse forskjellene må være utvisket før vi kan ha integrering i annen forskning. Det er makt og ikke kjønn som er det sentrale og vår hovedoppgave er å beskrive og bidra til å redusere maktulikheten. Denne «skolen» er mer strukturrettet. Den ser faremomenter både i integrerings- og i segregeringstendensene. Den munner ofte ut i klart policy-relevant forskning. For denne gruppen forskere er ho-

vedkriteriet for en feministisk vitenskap den at den ikke skal være sexistisk – samtidig som vi må erkjenne at forklaringene desverre ofte er kjønnsrelaterte, snarere enn situasjons- eller strukturbestemte. Den kanadiske sosiologen Margit Eichler skriver i sin bok *The Double Standard*⁴ at vårt «... mål er å skape en vitenskap som forklarer og tar innover seg alle mennesker, både kvinnelige og mannlige. Derfor må enhver empirisk påstand som er grunnlag for en teoretisk påstand inkludere både kvinnelige og mannlige subjekter. Alle generelle teorier må kunne forklare mannlige og kvinnelig atferd.» Det en kanskje kan si som kritikk av kvinneforskningen idag og annen forskning om kvinner, er at mange av oss bruker kjønn oftere enn det er vitenskapelig forsvarlig som forklaringsvariabel. Egentlig burde vi alltid ha en to-trinns erkjennelse: Den første oppgaven er å beskrive kjønnsforskjeller og -likheter og presentere dem som sannsynlighetspåstander, og den andre oppgaven blir så å komme opp med forklaringer som er situasjonsbestemte og bare i annet ledd kjønnsrelaterte. Det er med andre ord «situasjonen» og ikke «kjønn» som bestemmer vår atferd.

Den tredje posisjon tar segregering og selvdefinisjon som utgangspunkt. De tradisjonelle samfunnsvitenskapene anses som såpass mannsvridde i sine metoder, sine problemstillinger og sine teorier, at kvinners erfaringer og behov ikke dekkes av dem. Det eksisterer derfor et behov for kvinnebaserte teorier og metoder. Utgangspunktet er at kjønnsforskjeller er grunnleggende og varige, og at våre stereotypier om kvinner tildels er basert på «sannhet». Kvinner *er* kollektive, intuitive, ekspressive og omsorgsfulle – og dette er bra. Det at disse «kjennetegn» i et mannsdominert samfunn blir oversatt til avhengighet, irrasjonalitet og passivitet er en patriarkalsk forvrengning. Grunnholdningen er at

kvinner ikke kan studeres med de samme metodene og teoriene som menn. Hovedmålet er å forstå kvinner og deres erfaringer. Det er forståelsen av kvinner som er det sentrale, ikke såkalte generelle teorier som også forklarer menns atferd. Denne posisjonen er den mest utpreget feministiske. En er ikke særlig interessert i «mannlige» begreper som makt, fairness eller produktivitet, men i «kvinnelige» begreper som omhandler menneskelige relasjoner, intimitet og samhold. Det å forstå kvinner, verdsette kvinner og skape omgivelser hvor kvinners levemåte kan blomstre, blir ansett for å være det mest sentrale.

Den franske feminismen, Ivan Illichs bok *Gender* og antologien *Essays from Quest*⁵ er de sterkeste representanter for denne retningen. Det finnes medlemmer av den norske kvinnebevegelsen som forfekter denne retningen, men den er sjelden å finne i rendyrket form i norsk kvinneforskning.

Alle tre posisjonene er til stede i vår egen forskning. Og det praktiske spørsmålet som binder oss sammen, tross våre forskjellige syn på om, når og hvordan kvinneforskningen skal integreres i de eksisterende systemer. Mary O'Brien⁶ er kommet opp med begrepet «malestream» som henpeiler til det faktum at the «mainstream» er en «malestream». Så lenge dette er tilfelle må vi holde oss utenfor. Den ovennevnte tredje posisjonen står vel for at «the mainstream» i overskuelig fremtid vil forbli en «malestream» og at vi må bygge opp varige, alternative strukturer. Posisjon to mener at vi må underminere mannsdominansen. Hvorvidt vår forskning i dag er et fagperspektiv eller en ettertanke er ikke alltid like klart. Den tredje posisjon vil videreutvikle den som et fag. Den andre posisjonen mener at gitt det nåværende samfunn trenger vi både separatisme og integrasjon som organiserende prinsipp for å skape motmakt. En ønsker så å si ikke å

velge strategi. Dette kalles da gjerne «dobbelstrategi». De fleste av oss tar en slik dobbelstrategi som pragmatisk utgangspunkt. Posisjon to veksler med andre ord mellom kvinneforskning som perspektiv og som fag (i alle fall i en overgangsfase), mens den ofte får sin legitimitet gjennom den forskningen som viser forskjeller mellom kvinner og menn som en ettertanke.

Konklusjon

En forskning som er så bundet til forestillinger om nødvendig sosial endring, vil nødvendigvis alltid være mer åpenbart «politisk» enn annen forskning. Samtidig vil vitenskapeliggjøringen medføre at en blir noe klarere i sine ideologiske utgangspunkter, både leseren og forfatteren vil tjene på det. Det perspektivet jeg valgte i denne innledningen er bare ett av mange og mine tanker pretenderer på ingen måte å være mer enn noen strøtanker om vårt ideologiske grunnlag.

Litteratur og henvisninger

1. *Forskning om kvinner*. NAVF. Oslo; Universitetsforlaget, 1976.
2. For en meget interessant historisk beretning om spenningen mellom reformbevegelse og forskning se Rosalind Rosenberg, *Beyond Separate Spheres: The Intellectual Roots of Modern Feminism*. New Haven; Yale University Press, 1982.
3. Disse tre kategoriene finnes i en oversiktsartikkel i *Signs*. Se Arnold S. Kahn and Paula J. Jean, «Integration and Elimination or Separation and Redefinition: The Future of the Psychology of Women», *Signs*, Summer 1983, vol. 8, nr. 4, side 659–671.

4. Margit Eichler, *The Double Standard: A Feminist Critique of Feminist Social Science*. London; Croom Helm, 1980.

5. Se spesialnummeret av *Signs* som en introduksjon høsten 1981, vol. 7, nr. 1, samt Elaine Marks and Isabelle de Courtivron, eds., *New French Feminisms*. Amherst: University of Massachusetts Press, 1980. Ivan Illich, *Gender*. London: Marion Boyars,

1982. *Quest: Building Feminist Theory*, New York; Longman, 1981.

6. Mary O'Brien, *The Politics of Reproduction*. Toronto; Toronto University Press 1983.

Helga Maria Hernes
Institutt for samfunnsforskning,
Oslo

Ny bok i serien **Kvinnerns levekår og livsløp**

Marit Hoel

DEN KVINNELIGE ARBEIDERKLASSEN

Er Norge et klassesamfunn for kvinner? I det siste tiåret er kvinners sosiale status i arbeidslivet blitt forverret, og kvinneyrkene er i ferd med å bli de mest typiske arbeideryrkene i det norske samfunnet. Boken viser også at det er ulikheter mellom menn og kvinner i synet på solidaritets- og likhetstanken som har preget fagbevegelsens politikk. Konklusjonene stiller fagbevegelsen og arbeiderbevegelsen overfor viktige valg i tida som kommer.

Til salgs i bokhandelen. kr 115,-.

ANDRE BØKER I SERIEN Kvinnerns levekår og livsløp:

Helga Maria Hernes: STATEN - KVINNER INGEN ADGANG? Kr 85,-.
Kari Wærness: KVINNEPERSPEKTIVER PÅ SOSIALPOLITIKKEN. Kr 92,-.
Harriet Holter (red.) KVINNER I FELLESSKAP. Kr 173,-.
Runa Haukaa, Marit Hoel, Hanne Haavind (red.) KVINNE-FORSKNING: BIDRAG TIL SAMFUNNSTEORI. Kr 141,-.
Kari Skrede og Kristin Ternes (red.) STUDIER I KVINNERS LIVSLØP. Kr 170,-.
Cato Wadel m.fl. DAGLIGLIVETS ORGANISERING. Kr 85,-.

UNIVERSITETSFORLAGET

Vitenskapsteori og forskningsorganisasjon

Kvinneforskning, organisering av forskningsperspektiver og formidlingsmål

Nedleggelsen av NAVFs sekretariat for kvinneforskning ved utgangen av 1985 nødvendiggjør en debatt om fremtidig organisering av kvinneforskning, noe arbeidskonferansen for samfunnsvitenskapelige kvinneforskere på Geilo i oktober 1983 innbød til. Vitenskapsteoretiske perspektiver og deres organisering drøftes i lys av kvinneforskningens formidlingsoppgaver, og noen organisasjonsmodeller gjennomgås.

Er det innholdet som bestemmer formen, eller er det formen som preger innholdet? Spørsmålet refererer til organisering av forskningsvirksomhet – formen, og kunnskapsproduksjon – innholdet. På arbeidskonferansen for samfunnsvitenskapelige kvinneforskere i oktober i fjor ble diskusjonen om kvinneforskningens organisering, dvs. dens form, løst fra de vitenskapsteoretiske perspektiver, dvs. innholdet, som Helga Maria Hernes hadde trukket opp i innledningsforedraget. Dermed ble debatten en smule utilfredsstillende. Men den var klargjørende på andre måter, idet den avslørte det mangfold av behov som ulike kvinneforskere i ulike arbeidssituasjoner har. Mangfold har aldri vært lett å organisere, noe kvinnebevegel-

sen har fått erfare. Problemet er kanskje at behovene ikke har vært klart definert. Til dette bidro imidlertid debatten.

Om ikke organiseringen av kvinneforskningen er vanskelig nok i seg selv, så kommer kvinneforskningens formidlingsidealer, og dermed organiseringen av formidlingen, i tillegg.

I det følgende skal jeg gjennomgå hovedpunktene i de vitenskapsteoretiske posisjoner Helga M. Hernes tegnet opp, diskutere forskningens organisasjon i et formidlingsperspektiv, og nevne noen organisasjonsmodeller. Formålet er å fortsette debatten fra arbeidskonferansen i *Nytt om kvinneforskning*, hvor flere kan delta. Leserne oppfordres herved til å kaste inn sine synspunkter.

Vitenskapsteoretiske perspektiver

Kvinneforskning ble ikke eksplisitt definert på konferansen. Enten fordi alle vet hva kvinneforskning er, eller fordi alle vil ha sin private oppfatning om seg selv og sin forskningsvirksomhet. Men for å klargjøre mitt utgangspunkt, vil jeg nevne min forståelse av hva kvinneforskning er, eller bør være. Det er forskning som tar utgangspunkt i kvinneundertrykkingen, og som har kvinnefrigjøring som mål. Det første leddet antyder forskningens område og vesen: at mye av kvinneforskningen nødvendigvis vil være grunnforskning, en «erobring av generelle teorier» som Sissel Fredriksen uttrykte det. Vi kan tilføye at det også innebærer en «erobring av empirien», det vil si å fremskaffe data som er kvinneverdige, og som vi kan bygge teorier over, samtidig som våre teoretiske funderinger er utgangspunkt for tilnærminger til empirien. Det andre leddet i definisjonen antyder det anvendte aspekt av kvinneforskningen, og den formidlingsoppgaven som er nøye knyttet til en slik forståelse. Her ligger også, eller bør ligge, visjonene og utopiene.

Helga Maria Hernes skisserte tre vitenskapsteoretiske posisjoner som gir ulike forståelser av kvinners situasjon og undertrykking, som gir forskjellige visjoner og uensartede organisasjonsmodeller.

I. Integrasjon og eliminasjon

Denne posisjonen frembringer kunnskap om kvinner med utgangspunkt i tradisjonell teori, og ved bruk av etablerte metoder. Den gir kunnskap om kjønnsfor-

skjeller på individnivå. Hvorvidt den kan kalles kvinneforskning, er noe usikkert, men den kan tjene som et godt utgangspunkt for kvinneforskning. Den fyller hull og mangler i den eksisterende etablerte vitenskap. Kjønnsforskjellene blir oppdaget, men både metoder og emner er tradisjonelle. En tar utgangspunkt i at metodene er kjønnsnøytrale. Målet er å eliminere kvinneforskning som et særrområde innenfor disiplinene gjennom fullstendig integrasjon.

II. Integrasjon og likhet

Denne posisjonens formål er å beskrive og analysere maktforhold, for så å redusere ubalansen. Forståelsen av kjønnsforskjeller er på systemnivå. Kjønnsforskjeller betraktes som makt- og statusforskjeller som er korrelerte med kjønn. Integrasjon anses som ikke mulig før maktforholdene mellom kvinner og menn har endret seg i retning av større likhet. Men separatisme avvises, fordi den umuliggjør enhver endring av maktforholdene. Organisasjonsperspektivet er altså dobbelstrategi: unngå kooptering ved organisering av motmakt. Fagkritikk kan stå som et stikkord for denne posisjonen.

III. Segregering og selvdefinisjon

Denne posisjonen tar utgangspunkt i kjønne som så forskjellige at det er nødvendig med egne kvinnebaserte teorier og metoder. Målet er å forstå kvinner og kvinners erfaringer ut fra kvinner selv. Kvinner er ikke avvik fra menn, men norm. Det er kvinners erfaringer som vil stå i fokus for analyser. Visjonen er et sterkt, blomstrende og uavhengig fag. Organisasjonsmodellen er kvinneforskning som egen disiplin.

Forskningens organisering

Organisasjonsspørsmålet er spørsmålet «om, når og hvordan kvinneforskning skal integreres». Og svaret er avhengig av ens faktiske situasjon i, eller utenfor, forskningsverdenen. Forholdet mellom faktisk situasjon og vitenskapsteoretiske ambisjoner kan være noe anstrengt. Det er kanskje her på sin plass å peke på et viktig særtrekk ved kvinneforskere. Kvinneforskerens identitet er alt i utgangspunktet tvetydig: vi har en faglig profil, som statsviter, sosiolog eller psykolog m.m., og vi er kvinneforskere. Det vil si at vi «kvinneforskere» innenfor en bestemt fagtradisjon samtidig som vi avviser fagets sexistiske modeller og tenkesett, og dets snevre grenser mot andre fag. Vi begynner vårt intellektuelle liv med en farsbinding til faget, etablerer senere en morsbinding – til kvinneforskning, og til vil syvende og sist frigjøre oss fra foreldreautoriteten i søsterlig fellesskap, men likevel med en viss forkjærlighet for søstrene fra samme far. Denne tvetydigheten forfølger oss i forskningen og i organiseringen av vår virksomhet. På den ene side er det tverrfaglige av stor betydning, og en separatistisk oppbygging av et eget kvinnefag kan ligge i dets forlengelse. På den annen side er det vårt eget fag vi vil invadere og gjøre kvinnerelevant, og integrering i faget, under forutsetning av en maktbalanse mellom kjønnene, er forlokkende.

Svaret på spørsmålet om organisering er videre avhengig av hva vi forstår med kvinneforskning. Slik jeg definerer den, blir det et spørsmål om å organisere seg til frigjøring, det vil si her, vitenskapsteoretisk frigjøring og materiell selvstendighet. Er frigjøring mulig, eller ønskelig, innenfor de etablerte patriarkalske utdanningsinstitusjonene? Er den mulig utenfor? Spørsmålet som umiddelbart melder seg er

«frigjøring for hvem?» For kvinneforskere, for kvinnelige forskere, for nye studentkull, for kvinner i sin alminnelighet? Formidlingsaspektet er en så pass sentral del av kvinneforskningen at det ikke kan kan løsrives fra forskningsorganiseringen. Vi organiserer ikke vitenskap for vitenskapens egen skyld, men for dets frigjøringspotensiale, og det kan ikke utnyttes uten at kunnskapen formidles videre.

Frigjøring fra et sexistisk verdensbilde gis best vilkår i en segregert organisasjonsmodell. Form og innhold er hverandres forutsetninger. Det henger sammen med synet på kvinneundertrykkningen. Vitenskapen i et slikt verdensbilde blir patriarkalsk og for å muliggjøre nytenkning, må en frigjøre seg fra denne. Men er alternativ erkjennelse forbeholdt denne vitenskapsteoretiske posisjonen? Gir ikke også fagkritikk, dvs. posisjon II, anledning, eller i hvert fall håp om, ny erkjennelse? Problemet med separatisme melder seg når vi skal tenke formidling. Hvordan skal vi rekruttere nye studentkull til kvinneforskningen? Siden et alternativt kompetansegivende kvinneuniversitet ikke eksisterer, kan det bli vanskelig å tiltrekke nye studenter. Og en alvorlig konsekvens av tilbaketrekking er at de gamle patriarkalske visdommene kan flyte uforstyrret videre til nye slektsledd. Separatisme kan bety en erkjennelse av avmakt, mens det vi trenger er motmakt. Selv om det å redefinere virkeligheten er makt, kan det i et formidlingsperspektiv bli avmektig makt. Det blir som kurs i selvforsvar: du lærer å hamle opp med et angrep, men du eliminerer ikke selve angrepet.

Organiseringen av forskningen i en fagkritisk vitenskapsteoretisk tradisjon (posisjon II) innenfor det etablerte system er kanskje den mest smertefulle og utmattende. Her anerkjennes det sexistiske i tradisjonell vitenskap, her føles maktforholdene på kropp og sjel. Her skal det utøves

fagkritikk og nyskapende forskningsvirksomhet, her konkurreres med etablerte forskningsgrener om midler og med «bright young boys» om stillinger, her skal det formidles til studentene, alt innenfor etablerte og fastlagte rutiner. «Kvinne stå på – du har 3 år eller så» – for det som preger de fleste kvinneforskere innenfor utdanningssystemet er deres (kort)tidsbestemte kontrakter. De blir gjerne instituttenes kvinnefaglige alibi og studenter som ønsker veiledning i slike emner henvises raskt og effektivt til dem. Det paradoksale blir at de som har studenter, kan komme til å ønske dem bort. Formidling blir en forbannelse. Og stadig lurar faren for kooptering, og for å komme inn i en teoretisk blindgate.

Frigjøringsens forskningsvirksomhet på statens lønnsregulativ for en tre- til fem-års periode har sine åpenbare begrensninger.

Organiseringen av posisjon I anser jeg som lite problematisk, kanskje fordi det hittil stort sett har vært etablerte mannlige forskere som har innsett at kjønn ikke bare er et fysisk fenomen, men en empirisk relevant og interessant størrelse. Det *kan* bidra til å synliggjøre kvinners situasjon, det *kan* være lettere å ta skrittet fra posisjon I til II enn fra et kvinnefaglig intet til posisjon II. På den annen side kan det lulle forskningen inn i en ufarlig kjønnsforskjellsforskning, hvor grenseoverskridende og frigjørende perspektiver er blitt borte. Posisjonens utgangspunkt i den etablerte vitenskap og dets institusjoner preger kunnskapsproduksjonens innhold.

Oppsummeringsvis kan vi spissformulere tre dilemmaer, en for hver vitenskaps-teoretisk posisjon:

III. Vil du utvikle en særegen kvinnevitenskap, mangler du materiell basis, og formidlingsmulighetene er begrenset.

II. Arbeider du fagkritisk innenfor en etablert institusjon, kan formidlingsbyrdene virke begrensende på forskningsvirk-

somheten.

I. Driver du med kjønnsforskjellsforskning, kan du relativt problemfritt forske og formidle innenfor det etablerte system, men frigjøringspotensialet i forskningen er borte.

Det er ut fra denne situasjon vi må arbeide og organisere oss som kvinneforskere når Sekretariatet for kvinneforskning faller bort. Det gjelder organisering av samhold og mangfold.

Ulike organisasjonsmodeller

Mette Salvesen trakk i diskusjonen på Geilo en parallell mellom minoriteters strategier for overlevelse og kvinneforskningen. Mulige strategier er assimilering, integrering, frivillig eller tvungen segregering og akkomodasjon. Denne siste strategien innbefatter en kombinasjon av en viss integrering, med frivillig segregering på andre områder; noen nisjer for seg og sine.

Kvinneforskere kan betraktes som innvandrere (eller utvandrere, eller utvandrer som ønsker å innvandre igjen?). Ulike former for akkomodasjon kan sies å ha vært anvendt i organiseringen av kvinneforskningen. Senteret for Kvinneforskning i Bergen, Avdelingen for Kvinnerett i Oslo og kvinnestudieår ved Aalborg Universitet kan oppfattes som ulike former for akkomodasjon. Det som er felles for disse, er at de har en eller flere ildsjeler med fast forankring i miljøet. Dette muliggjør den nødvendige kontinuitet, men utgjør samtidig modellens svake punkt, idet den er basert på innsatsen av en eller få enkeltkvinner. Og det er en byrde vi egentlig ikke har lov til å legge på hverandre som kvinneforskere og eksperter i dårlig samvittighet.

Men om et fakultet (på instituttnivå er det som oftest for få kvinner) har en del kvinneforskere med fast tilknytning, kan

Bergens-modellen virke tiltrekkende, spesielt hvis den kunne la seg kombinere med et gjesteprofessorat eller – lektorat i kvinneforskning. Det gir kontakt med studenter, fellesskap, mulighet for utveksling og utvikling av tanker og prosjekt på grunnlag av et visst felles vitenskapsteoretisk utgangspunkt. I tillegg sikres på det viset det tverrfaglige i kvinneforskningen. Et slikt senter kunne også organisere såkalte «etterutdanningskonferanser» slik at behovene for å friske opp kunnskap og få nye impulser til dem som er i arbeidslivet utenfor forskningsverdenen kan tilgodeses. Det kan også være møteplass for oppdragsforskere og grunnforskere. Det gir de supplerende strukturer vi trenger, og likevel nærhet til «the establishment».

Ideen med et kvinneuniversitet bygger mer på (frivillig?) segregeringstankegang og må ses i et videre formidlingsperspektiv. Mens akkomodasjonsmodellene synes å prioritere formidling til studenter og deres mulige rekruttering til kvinneforskningen, er kvinneuniversitetet i høy grad rettet inn på kvinner i alminnelighet. Ønsker om plassering på et mindre sted, langt fra etablerte institusjoner, tyder på dette. Ett av formålene: opphevelsen av det tradisjonelle skillet mellom ånd og hånd, mellom teoretisk og praktisk arbeid, bygger på samme idé (et godt eksempel på gjennomføringen av dette er forøvrig kvinneuniversitetet i Roma, hvor et teoretisk kurs om arkitektur og romforståelse ble etterfulgt av et snekkerkurs). Kvinneuniversitetet kan i dette arbeidet sikkert også trekke nyttige erfaringer fra den praktiske delen i kvinneårsstudiet ved Aalborg universitets-senter.

Så vidt jeg forstår ideene med kvinneuniversitetet er det organiseringen av kvinneforskningsformidling utover det vitenskapelige «samfunns» medlemmer, heller enn organiseringen av selve forskningsvirksomheten som står i fokus. Den vil

således tilgodeses delvis andre behov enn de jeg har vært opptatt av ovenfor. Også jeg har i det ovenstående lagt stor vekt på formidling, men jeg har spesielt hatt formidling innenfor det vitenskapelige samfunn i tankene.

Avslutning

Grunnene til at formidling har stått sentralt i diskusjonen om organisering av kvinneforskningen, er for det første at kvinneforskningen i sin kunnskapsproduksjon peker utover seg selv, den sikter mot opphevelsen av undertrykkningen. For det andre nødvendiggjør oppbyggingen av en ny disiplin, eller av en ny gren innenfor en disiplin, minst tre former for formidling: 1 – «oppover», til de etablerte (menn) i fagene 2 – «til side», til andre kvinneforskere, og 3 – «nedover», til nye kunnskapssøkende (stort sett går denne formidlingen via de etablerte, dvs. via 1, så lenge de etablerte har monopol på studentene).

Det er den andre formen for formidling jeg avslutningsvis vil legge vekt på. For å gjøre kvinneforskningen «kraftig og blomstrende», må den bygges ut og videre på hverandres bidrag, den utvikles i diskusjon og dialog. Dette forutsetter informasjon og kommunikasjon. Amerika ble oppdaget lenge før Columbus, men det hadde ingen betydning, for disse oppdagerne enten døde eller ble ikke trodd. Slik er det også med kvinneforskere; er vi alene om oppdagelser og *forblir* vi alene om dem, tar vi enten vår intellektuelle død av det, eller vi blir definert ut, og vi vil i lengden godta en slik definisjon av oss selv. Vi må konstruere og *vedlikeholde* en felles «sosial realitet», en intellektuell referanseramme. Opprettholdelsen av et slikt feministisk symbolsk univers er ikke minst viktig i et organiseringsperspektiv, dvs. vi må organisere oss slik at det *blir* opprettholdt, utvidet og fornyet.

Janneke van der Ros Schive
Institutt for statsvitenskap
Universitetet i Oslo

Kvinneforskningens organisering – erfaringer fra Sverige

Spørsmålet om å danne en egen organisasjon for kvinnelige studenter og forskere i Oslo-området ble tatt opp på et møte i Oslo i november i fjor. Den svenske sosiolog og kvinneforsker Helena Streijffert innledet med nedenstående foredrag der hun snakket om erfaringer fra opprettelsen av forum-organisasjonene i de svenske universitetsbyene.

Låt mig börja med att söka sätta in mig själv i det sammanhang vi här har samlats till. För ungefär ett halvt år sedan träffades igen Bjørg Aase Sørensen (norsk sosiolog) och jag vid ett ALC-seminarium (ALC = Arbetslivscentrum) i Stockholm och vi återknöt då vår gamla kontakt som vänner och kvinneforskningskolleger. Självklart talade vi också om under vilka förhållanden vi skulle kunna återuppta och vidareutveckla vår gemenskap. Vad vi båda just då var sysselsatta med forskningsmässigt var naturligtvis den naturliga utgångspunkten för vår planering. Konkret uttryckt såg vi fram emot att igen och mer regelbundet kunna ses i forskningsseminarier etc.

Dock, mitt besök här i kväll är inte ett forskningsseminarium, utan ett möte i syfte att utveckla en intresseorganisering

av kvinnliga forskare i Oslo. Jag måste erkänna att jag, när jag såg kallelsen till mötet, blev en smula förfärad över den roll jag givits i den. Jag kom att jämföra mig med den historiska kvinnorörelsens agitatorer i Sverige, såsom t ex Kata Dalström som var betydelsesfull för den tidiga socialistiska rörelsen i mitt land, och med samtida charismatiskt begåvade systrar såsom t ex Berit Ås. Som ni nog förstår, bleknade jag vid dessa tankar. Jag kände ångesten komma krypande och även om jag inte försattes fullt ut i handlingsförklaring, så kände jag hur mitt självförtroende började svikta.

Kära vänner vad gör man i en situation som denna. Är inte en bra metod att söka lösgöra sig från sin destruktiva fixering vid duktiga referenspersoner och i stället inventera vad man själv eventuellt är bra på,

dvs vad jag från mina kunskaper och erfarenheter kan dela med mig av här i kväll. I klartext betyder det att det jag tänkar berättat för er hämtar jag från min erfarenhet som forskare och då speciellt mina studier av den svenska kvinnorörelsen samt som praktiker dvs mitt deltagande i uppbyggnaden av fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning både på gräsrotsnivå vid Göteborgs universitet och central planeringsnivå, dvs i universitets- och högskoleämnet. Kollektiv mobilisering, kollektiva sårintressen och kvinnokultur kommer att utgöra begrepp för den fortsatta framställningen. Statsfeminism kommer jag också att tala om, men rent begreppsmässigt hantera det en smula lättsinnigt i jämförelse med de andra.

Kvinnoforskning

Det finns ännu en punkt i kallelsen till detta möte som jag vill kommentera och det är benämningen av mig som pionjär i den svenska kvinnoforskningen. Pionjär betyder, åtminstone i den svenska ordboken, nyröjare, banbrytare och föregångsman (sic!) och det är därför inte en korrekt benämning av mig. Min invändning har ett pedagogiskt syfte för vad jag vill framhålla är att kvinnoforskningen redan fanns i min miljö – om än som resultatet av enskilda forskares intressen snarare än en forskningsinriktning på kollektiv nivå – när jag började. Om vi går till den första generationens kvinnliga forskare i Sverige – Ellen Fries disputerade som första kvinna 100 år plus en dag före mig (dvs 26 maj 1883) – så fanns det runt sekelskiftet en synlig minoritet kvinnliga forskare vid de svenska universiteten, dvs kvinnor som disputerade för doktorsgraden i främst medicin, humaniora och juridik. Emellertid var det inte vad vi idag kallar kvinnoforskning de sysslade med i sina doktorsavhandlingar. Flera

av dem arbetade med kvinnoforskning men efter sina examina och utanför universitetet eftersom de av formella skäl – grundlagen – inte kunde få anställning där. De bedrev således sin kvinnoforskning vid sidan av sina yrken som läkare och lärare.

När jag själv blev forskarstudent i början av 1970-talet fanns det vid och i närheten av universitetet åtminstone några kvinnoforskare. Jag tänker på Karin Westman Berg vars avhandling 1962 behandlade kvinnosynen hos 1800-talsförfattaren Carl Jonas Love Almquist. Karin ledde sedan det tvärvetenskapliga könsrollseminariet i Uppsala och det var minst sagt framgångsrikt. Jag tänker vidare på Asta Ekenvall i Göteborg och hennes idéhistoriska studie *Manligt och kvinnligt* (1966). Jag tänker också på Gunnar Qvists *Kvinnofrågan i Sverige 1809–1846* (1960). De två senare är speciellt betydelsefulla för mig eftersom kvinnoforskningen tack vare dem etablerades vid Göteborgs universitet via Gunnars kvinnohistoriska seminarium samt de kvinnohistoriska samlingarna vid universitetsbiblioteket vilka i väsentlig utsträckning är resultatet av Aastas insatser. – Kort uttryckt, vad som var av betydelse både för mig som enskild forskare och kvinnoforskningen som en rörelse var att kvinnoforskningen hade två om än mycket blygsamma och perifera fästen i universitetsorganisationen vid slutet av 1960-talet. Här fanns således en struktur som jag hade den stora förmånen att fångas upp av.

Kollektiv mobilisering

Den svenska erfarenheten är att nya grupper begagnat sig av intresseorganisering för att nå makt och inflytande. Tex när rösträtten blev allmän ledde den till nya partibildningar som vilade på olika kollektiva mobiliseringar av individer som hade strukturellt betingade sårintressen ge-

mensamma. Det moderna välfärdssamhället har en rik historia av olika kollektivsamling och kamp – erfarenheter som bärs upp på kollektiv nivå och som materialiserats i form av läroböcker, forskningsresultat, minnesmärken och traditioner och som således är en integrerad del av en allmänt uppburen historisk medvetenhet hos befolkningen.

Även kvinnorna har gjort erfarenheter av kollektiv mobilisering, men dessa erfarenheter har snarare blivit föremål för kollektiv glömska än historiskt arv. Detta, vilket jag skall återkomma till senare, medför den känsla av «*déjà vu*» som omvittnats för mig av så många, ja nästan alla forskare jag kommit i kontakt med och som studerar kvinnohistoria. T ex när jag själv i mitt arbete närmade mig den tidiga svenska kvinnorörelsen; Yvonne Hirdman redovisar samma erfarenhet i sitt kapitel i den nyligen utkomna boken *Vetenskap, patriarkat och makt*; Drude Dahlerup som nu studerar den danska kvinnorörelsen under 100 år har också omvittnat detta, och läsaren av hennes tidigare arbete som *Socialismen och kvindefrigörelsen i det 19. århundradet* gör även den upplevelsen. Åse Hiorth Lervik berättade häromveckan för oss vid ett nordiskt seminarium om de radikala synsätt hon finner hos de kvinnliga 1880-talsförfattarinnor när hon väl, som hon uttryckte det, tagit sig igenom deras tids- och klasstypiska konservatism.

Nå för att återgå till de kvinnliga forskarna som kollektiv: De erfarenheter som kvinnorna gjorde när det svenska universitetet öppnade sina portar för dem 1873, dvs erfarenheter av hur de behandlades av de manliga lärarna och studiekamraterna, utvecklades förvånansvärt snart till en erfarenhet på kollektiv nivå och en kollektiv mobilisering av dem i syfte att tillvarata de kvinnliga särintressen de då identifierade i universitetsvärlden och i samhället utanför. På 1890-talet bildades de akademiskt

bildade kvinnornas förening, ABKF, och organisationen, som snart blev ett riksförbund, tog upp kampen för de akademiskt bildade kvinnornas rätt till de ämbeten som var öppna eller reserverade för de akademiskt bildade männen både inom universiteten och utanför. 1890-talets intresseorganisering av de akademiska kvinnorna hade klart uttalade *likhetsmål* för sina strävanden och den liknar i den meningen flera andra kvinnliga intresseorganiseringar på den tiden som Fredrika Bremerförbundet, Kvinnornas fackförbund, de socialdemokratiska kvinnoklubbarna, Folkskollärarinnornas förbund m.fl. I 1910-talet var striderna hårda och bland de akademiskt bildade kvinnorna fanns åtminstone ett konkret exempel på hur kampen kunde drabba en enskild involverad: Elsa Eschelsson, docent i juridik i Uppsala och ABKF:s första ordförande bröts ned till en förtidig och enligt flera sannolikt självförvårdad död.

I 1970-talet växer igen en kollektiv mobilisering av kvinnorna vid universiteten fram. Man kan naturligtvis analysera den framflyttande kvinnoforskningen i relation till den nya kvinnorörelsen, men man kan också se denna utveckling som en kvinnorörelse. Låt mig förtydliga: På 1890-talet växte det fram en kollektiv medvetenhet om det mansdominerade universitetets oförrätter mot de kvinnliga akademikerna och ABKF bildades. På 1970-talet resulterade kvinnornas kollektiva mobilisering i bildandet av FORA för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, I båda epokerna omgärdades de akademiska kvinnornas mobilisering i egen sak av annan kvinnlig mobilisering och organisering i samhället utanför. Då som nu förekom samarbete och «dubbelanknytning» via de enskilda kvinnorna. I båda fallen vill jag göra en poäng av att det handlar om kollektiv mobilisering kring kvinnliga särintressen.

Hur växte forumorganisationerna fram. Nu skall jag acceptera benämningen pionjär i den bemärkelsen att jag deltog i forumbildningen vid Göteborgs universitet. I mitten av 1970-talet kom jag att delta i Gunnar Qvists seminarier och fick där tillfälle att träffa andra forskare som var intresserade av forskning om kvinnors liv och historia. Vi var i seminariegruppen inte enbart kvinnor, men vi var tillräckligt många för att jag skulle erfara att det var möjligt att vara både kvinna och forskare. För att tala med sociologisk terminologi, träffade jag där significant others som var kvinnor. (Asta Ekenvall, Gunhild Kyle, Beata Losman... för att nämna några av seminariets stabila kvinnliga deltagare.)

1970-talet var en period av expansion och «entrepreneuranda» vid de svenska universiteten. Vad jag avser är det faktum att statsmakten var positivt inställd till utvecklandet av kurser som till skillnad från de traditionella universitetskurserna gick på tvärs över ämnesgränserna och vände sig till nya studerandekategorier, dvs vuxenstuderande. Mot den bakgrunden gav statsmakten s k «hard støtte» för tvärvetenskapliga kurser i könsrollsfrågor. (Inom parentes kan jag nämna att jag hämtar begreppet hard støtte från Åse Hiorth Lervik, som nyligen analyserade statsfeminismen och forskningen genom att skilja mellan «hard», «bløt» och «integrert støtte».) Denna «harde støtte» kan naturligtvis ses både som ett utslag av statsfeminismen, dvs statligt agerande motiverat ej av kvinnornas krav på detta slag av stöd, utan av statsmaktens intresse att fånga upp och tygla den begynnande kollektiva kvinnoopinionen vid universiteten så att säga redan i dess linda och som statsmaktens respons på ett från gräsrotsnivån framväxande nytt kunskapsintresse. Vilka motiv statsmakten än hade, så var den begynnande kollektiva mobiliseringen av kvinnliga forskare, lärare och doktorander

av stor betydelse för hur denna harde støtte kom att mottas liksom vilka effekter den hade.

Den tvärvetenskapliga kursen i könsrollsfrågor blev en resurs – ett fordon skulle man kunna säga – för den nya kvinno rörelsen vid universiteten. Dels bidrog den till kontakter mellan kvinnor från olika ämnen, dels medförde den kontakter mellan likasinnade vid de olika universiteten. Dessutom skapades kontakter till kvinnor utanför universiteten, dvs de kvinnliga studerandena. Kursen blev också en plattform från vilken den begynnande kvinno forskningens resultat kunde föras ut. Man kan således säga att det stöd till undervisning i könsrollsfrågor som statsmakten i sin upphöjdhet gav i realiteten kom att begagnas för utvecklandet av kvinnokunskap.

Nästa steg i kvinnliga forskares kollektiva mobilisering kom våren 1978, då universitets- och högskoleämbetet inbjöd till en konferens om jämställdhetsforskning. När nu förslag om «särskilda medel för en tvärvetenskaplig basorganisation för jämställdhetsforskning» presenterades, möttes det förslaget av kritik från de församlade kvinnliga forskarna, vilka ej ville utveckla jämställdhetsforskning utan kvinnoforskning. Jag kan påminna mig att vi då hänvisade till Norge och NAVF:s satsning på kvinnoforskning. Universitets- och högskoleämbetet tog emellertid inte intryck av den epistemologiskt förändrade kritiken, utan beslöt sig för att satsa pengar på jämställdhetsforskning. Vid den tiden, våren 1978, gick startskottet för bildandet av fora för kvinnliga forskare och kvinnoforskning. Lund var först, tätt följd av Göteborg, Uppsala, Stockholm och Umeå. Linköping, där vårt minsta och yngsta universitet finns, kom något år senare.

FORA startade som ideella sammanslutningar med den dubbla målsättningen att tillvarata och bevaka kvinnornas särint-

ressen i universitetsvärlden samt den forskning som tar sin utgångspunkt i kvinnornas situation. De fick redan från början stor tillströmning av medlemmar – kvinnor som inte nödvändigtvis kände varandra tidigare. Det första vi gjorde som organisation var likt våra historiska föregångare i ABKF att samla oss till kamp mot universitetsvärldens könsdiskriminering. Vi kartlade hur stor andel kvinnor det fanns i grundutbildningen och i forskarutbildningen. Vi dokumenterade inslagen av kvinnoperspektiv i de olika ämnenas kursutbud och litteraturlistor. Vi uppmärksammade kvinnliga doktoranders långa studietider och studieavbrott och vi sökte finna de könsdiskriminerande strukturerna bakom dessa mönster. – Vi gjorde dessa kartläggningar till viss del för att skaffa oss kunskaper om den rådande könsstrukturen, men också för att kunna dokumentera våra argument i dialogen med universitetsetablisemanget och med statsmakten.

Kvinnokultur

Kvinnor i interaktion med varandra utvecklar ett gemensamt system av värden och värderingar. Låt mig kalla detta system för kvinnokultur. När kvinnorna går samman kollektivt i en intresseorganisation utvecklar de en kvinnokultur som innehåller idén om kvinnornas like värde med männen. Den tidiga kvinnorörelsen utvecklade också denna idé, vilket är välkänt. Alla underordnande gruppers kollektiva mobilisering startar med denna idé, vilken vi skulle kunna beskriva som ett starkt tryck mot likformighet. Emile Durkheim gör i sin studie om samhällets arbetsfördelning den observationen att när plebejerna i det antika Rom tog upp en kollektiv kamp för att nå inflytande i den tidens samhälle, var

det lika rättigheter de krävde. Det vill säga samma värde och samma rättigheter som den dominerande gruppen. Plebejernas kollektiva mobilisering medförde enligt Durkheim ett inslag av »abnorm mekanisk solidaritet» i det övrigt differentierade och organiskt solidariska samhället. Forumrörelsen utvecklade på en kollektiv nivå i likhet med sina förmödrar i ABKF ett tryck mot likformighet i tillämpningen av universitetens regelsystem. Men i den kollektiva gemenskap som kvinnorna utvecklat i denna kamp föddes också andra kollektiva föreställningar. Vi upptäckte också vårt mångfald, våra särskilda förmågor som kvinnor med olika kunskapsprofiler, bl a givet vår olika ämnestilhörighet. Vi utvecklade en gemensam och egen positiv värdering av våra olika, unika kompetenser.

Det som jag vill säga är att vi förenades i en medvetenhet om varandras identiteter som resurspersoner och därmed inte bara som mottagare av värden utan också som skapare av värden. Vår kvinnokultur kom således att innehålla ytterligare en dimension: Kvinnliga forskare har bidragit att ge; medvetna kvinnliga forskare kan skapa kvinnoforskning.

Denna aspekt av vår kvinnokultur kan vi då identifiera som en kollektiv medvetenhet om vår *särart* som forskare. Det är här igen man kan erfara känslan av *déjà vu*. Även tidigare kollektiva rörelser har utvecklat tankegångar av detta slag. Vi kan gå tillbaka till Durkheims plebejer i det antika Rom. Men vi kan också göra en mer meningsfull återkoppling och då till den tidiga svenska kvinnorörelsen. Likhets- och särartsidéer beskriver en böljegang i kvinnorörelsehistorien – vilket nyligen Yvonne Hirdman visar i sitt kapitel i boken från kvinnouniversitetet. T ex önskade de svenska barnmorskorna redan i 1880-talets början ej endast rättvisa villkor som lönearbetare utan också friheten att utveckla

den *egna* kompetansen. Kvinnorna i ABKF bedrev forskning – efter disputationen och utanför universiteten – på områden de kände att de hade unik kompetens för respektive som föll utanför det manliga forskaretablisemangets kunskapsintressen.

Fora-rörelsen utvecklar medvetet den s k kvinnoforskningen och den kanske hittills mest framträdande kollektiva manifestationen för detta kunskapsintresse utgör kvinnouniversitetet i Umeå 1982 och som nyligen dokumenterats i boken *Vetenskap, patriarkat och makt* (Akademilitteratur, Stockholm 1983). Foraorganisationerna har också alltsedan de startade givit kurser och seminarierier som behandlar den framväxande kvinnoforskningen. Man kan säga att fora utvecklats till stimulerande, intellektuella miljöer och de kompletterar således de brister som de traditionella miljöerna vid universiteten innehåller för de kvinnliga forskarna.

Fora fungerar också som en kontakt mellan dem som bedriver kvinnoforskning vid universiteten och kunskapsintresser utanför. Skolor, organisationer, företag, sektorsforskningsorgan börjar mer och mer vända sig direkt till fora när de önskar samverkan med universiteten. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* som utges i nära samverkan med Forum i Lund spelar en betydelsefull roll för att göra kvinnoforskningskompetansen synlig. Samverkan med utanförintressenterna ökar och breddar den kollektiva medvetenheten om kvinnoforskningens unika kompetens och därmed innehållet i den kvinnokultur som denna rörelse utvecklar.

Inför framtiden

Fora är kollektiv organisering i periferin. De började som ideella föreningar till vilka knöts särskilda projektmedel. Vi har ny-

ligen utvärderat de fem år som förflutit sedan starten och jag skall avslutningsvis redovisa något från dessa utvärderingar:

Frågan om integration eller segregation har varit aktuell alltsedan starten. Vid tre universitet, i Uppsala, Lund och Göteborg, har fora nu etablerat sig som särskilda inrättningar i universitetsorganisationen. En poäng med denna utveckling är så klart att fora får del av universitets resurser såsom lokaler, telefon och annan utrustning.

Inrättningarna har valt att vara tvärvetenskapliga basorganisationer. De forskartjänster man har i sikte kommer att bli tjänster i kvinnoforskning som, när de besätts, dubbelanknyts till forum och den ämnesituation som innehavaren tillhör. En tjänst av detta slag finst vid Uppsala universitet i litteraturvetenskap med inriktning på kvinnolitteratur. Fem ytterligare tjänster kommer med stor sannolikhet att föreslås av regeringen i vår.

Dubbelanknytningen öppnar, är vår övertygelse basorganisationen mot de övriga delarna av universitetet. En viktig aspekt av detta är naturligtvis att de öppna dörrarna skapar möjligheter till insyn och kritik, en annan är att fora genom dessa öppningar kan invadera ämnesinstitutionerna.

Fora har kunnat utvecklas och växa tack vare mycket ideellt arbete av enskilda medlemmar. En uppgift för universitets- och högskoleämbetet är att göra detta förhållande känt för statsmakterna.

Fora har betydelse för rekryteringen av nya forskare. Fora är jämförelsevis prestigefria organisationer med stor öppenhet gentemot nykomlingar.

Fora kan agera så att de medel statsmakten anvisar för kvinno- och jämställdhetsforskning i realiteten når den framväxande kvinnovetenskapliga rörelsen. Detta är en viktig s k implementationsaspekt av statsfeminismens agerande.

Foras betydelse för kvinnoforskningens utveckling i Sverige är omöjlig att bortse från. Att låta denna forskning bli föremål för en nordisk utvärdering är ett tilltalande projekt som vi för närvarande diskuterar.

Till sist: Kvinnorna är närvarande vid våra universitet. På den aggregerade nivån utgör de flertalet bland de nyinskrivna, de närvarande och de examinerade (på grundutbildningsnivån). Men deras närvaro

måste också bli tydlig på kollektiv nivå. För överskådlig tid förefaller den kvinnliga intresseorganiseringen utgöra en ändamålsenlig bas härför.

Helena Streiffert

Avdelningsdirektör

Universitets- och Högskoleämbetet

Stockholm

WOMEN, NATURE AND SCIENCE

NORDISK FORSKARKONFERENS med CAROLYN MERCHANT

30 maj - 3 juni 1984

Östra Grevie Folkhögskola

arrangör

POSTADRESS LUNDS UNIVERSITET BOX 1703 S-221 01 LUND
BESÖKSADRESS PALÆSTRA PARADISGATAN TEL. 046/107624

«Vi må ind at stå i universitetets hjerte»

Ved Aalborg Universitetscenter i Danmark har en gruppe lærere, ferdige kandidater og studenter i godt over et år arbejdet med at styrke kvinnestudier gennem oprettelsen af et kvinnestudieår. Artikkeforfatteren, Birte Siim, fortæller her om baggrunden og målsettingen for studiet, som de håber skal starte høstsemesteret i år.

Først en kort historik omkring kvindeforskningen og kvindestudiernes udvikling på AUC. Udviklingen har gået fra en tro på integration til et krav om autonomi.

AUC er et nyt og moderne universitet, som på en række felter fungerer anderledes end de «gamle» universiteter. StudiefORMEN bygger på problemorientering og projektarbejde, og forskningen er organiseret tværfagligt i institutter, der ofte også går på tværs af hovedområderne.

I de første år i AUC's opbygningsfase 1974-79 var kvinderne præget af optimisme og selvtillid: Nu skulle vi bruge kræfterne til at opbygge et nyt og anderledes universitet, der ikke fungerede kvindeundertrykkende, og hvor de kvindelige synsvinkler blev en integreret del af de faglige profiler. Der synes ikke at være nogle formelle hindringer for at kvinderne kunne gøre sig gældende, så alt synes at afhænge af kvindernes *vilje* til at tage fat.

Vi fik da også udrettet nogle ting i løbet af de første par år: Vi lavede kvindeseminar

for samtlige studerende, lærere, tap'ere, organiserede det første landsdækkende kvindeseminar i Danmark med støtte fra AUC og det samfundsvidenskabelige forskningsråd, fik oprettet en række forskerstillinger i kvinderelevante forskningsområder f.eks. kvindehistorie og organiserede kvindelige lærere og ældre studerende i AUC's *Kvindeforum*.

Det er ofte sådan, at kvinder har lettere ved at gøre sig gældende inden for nye institutioner og nye forskningsfelter, hvorimod modstanden mod kvinder bliver større jo mere etablerede institutionerne og forskningen bliver.

På AUC blev integrationstrategien langsomt problematiseret af de økonomiske og sociale realiteter. Den økonomiske krise betød nedskæringer på universitetsbudgetterne og færre stillinger, hvilket gjorde det vanskeligt for kvinderne at blive etableret i videnskabelige heltidsstillinger. Vi måtte se i øjnene, at kvindeforskningen også i fremtiden måtte bæres oppe af studenter,

deltidsundervisere og forskere i tidsbe-
grænsede stillinger. Opvågningsen til de
barske realiteter kom gradvis. I efteråret
1981 var nogle af os til kvindekonference
på Roskilde Universitetscenter (RUC)
for videnskabelige medarbejdere og tek-
nisk-administrativt personale. Konferen-
cen havde titlen «*Kvik og villig - flink og
flittig*», og her diskuterede vi bl.a. spørgs-
målet om kønskvotering som et middel til
at sikre kvinder ansættelse på universite-
terne.

I forlængelse af konferencen begyndte vi
at samle tal om den kønsmæssige sammen-
sætning og udvikling i lærer- og studenter-
gruppen på AUC. Det var chokerende re-
sultater, vi fik frem: Kvinderne udgjorde
under 10% af de fastansatte videnskabelige
medarbejdere og kun én var ansat til at
varetage kvindeforskning, hvorimod de
udgjorde 25% af de løstansatte undervise-
re. Kvindeandelen på overbygningsuddan-
nelserne var heller ikke overvældende. De
udgjorde gennemsnitlig ca. 20%. Så man
på udviklingstendensen var resultatet end-
nu mere alarmerende, idet kvinderne ud-
gjorde en faldende andel af lærergruppen
såvel inden for den fastansatte som den
løstansatte gruppe. Også blandt studenter-
ne var frafaldet tilsyneladende større blandt
kvinder end blandt mænd.

Integrationsstrategien havde tilsynela-
dende ikke givet resultat! Det var på den
baggrund, vi begyndte at formulere mere
«radikale» krav om stillinger og ressour-
cer. Krav om nesættelse af et *kvindeud-
valg*, krav om en kvinde i hvert bedøm-
melsesudvalg til videnskabelige stillinger,
krav om kønskvotering i den milde form og
endelig krav om oprettelse af et *kvinde-
studieår*. På alle disse punkter er vi indtil
nu blevet mødt med stor velvilje fra uni-
versitetets side, specielt har det samfunds-
videnskabelige fakultetsråd været positivt
indstillet. Formålet med kvindestudieåret
har været for det første at give kvindestu-

dier en mere central placering på AUC
gennem en organisering og koncentration
af ressourcerne. Det andet hovedformål har
været at forbedre beskæftigelsesmulig-
hederne for de kvindelige kandidater.

Vi har hidtil fået opbakning fra AUC til
ideen, og det samfundsvidenskabelige fa-
kultet har givet økonomisk støtte til plan-
lægningen, der p.t. varetages af en ansat
koordinator fra initiativgruppen, Anna-
Birte Ravn. Også det centrale studienævn
har bakket op omkring ideen og set kvinde-
studieåret som en positiv nyskabelse. Vi
mangler således «bare» undervisningsmi-
nisteriets godkendelse!

Hvad er kvindestudieåret?

Kvindestudieåret er en 1-årig kompetence-
givende uddannelse i kvindestudier, som i
første omgang er tænkt som en specialise-
ring i forbindelse med uddannelserne histo-
rie, samfunds-fag, økonomi og administra-
tion (kand.samf.). Vi forhandler p.t. med
det humanistiske fakultet om et samar-
bejde.

Kvindestudieåret er opdelt i to semestre:
Et overvejende teoretisk/metodisk semes-
ter og et praktiksemester.

Teorisemesteret består af 3 blokke, hvis
hovedoverskrifter er:

- 1) Produktion og reproduktion.
- 2) Institutionalisering af kønsforskelle,
og
- 3) Politik og kvindeorganisering.

Semesteret afsluttes med et projekt, som
behandler et problemfelt inden for én af
blokkene eller et problemfelt, der går på
tværs af alle blokkene f.eks. moderskabet
eller det kønsopdelte arbejdsmarked.

I praktiksemesteret har vi planlagt en 3

måneders praktikperiode i forbindelse med relevante organisationer eller institutioner f.eks. fagforeningernes ligestillingsudvalg, Arbejdsformidlingens ligestillingskonsulenter, Ligestillingrådet. Praktikken kan også bestå i at arbejde med formidling af projektrapportens resultater i en udstilling, lysbillede eller film i samarbejde med museer, radio eller TV. Endelig kunne man forestille sig en praktikperiode ved en udenlandsk forskningsinstitution.

Perspektivet med kvindestudieåret har været at styrke kvinderne og de kvindelige synsvinkler gennem en selvstændig organisering af kvindestudierne med henblik på en senere integration af de kvindelige synsvinkler på de enkelte overbygningsstudier som historie, samfunds-fag, økonomi og administration. Og det er vores vurdering, at får vi *ikke* en sådan organisering af kvindestudierne nu er der en stor fare for, at kvinderne og kvindeforskningen i 80'erne vil blive marginaliseret på universiteterne. Organisering er nødvendig, hvis vi skal fastholde de positioner, vi opnåede i 70'erne. Hvornår tiden igen vil være moden til en integration er p.t. et åbent spørgsmål.

I Danmark har der gennem de sidste år foregået en parallel udvikling af organiseringen af kvindestudierne ved de 5 danske universiteter. Alle steder er behovet for en selvstændig organisering blevet opfattet som et nødvendigt led i en styrkelse af kvinderne og kvindeforskningen og som et

offensivt modspil til de statslige nedskærings- og planlægningstiltag.

På Københavns universitet er der inden for det humanistiske område dannet et *Center for kvindeforskning og undervisning*?

På Roskilde Universitetscenter har kvinderne organiseret sig uformelt i *Kvinder på tværs*, men de forbereder en specialiseringsuddannelse i kvindestudier inden for en række fagområder.

I Odense er der i 1982 etableret en *Arbejdsgruppe for kvindestudier* ved Nordisk Institut, hvor man planlægger en flerårig kompetencegivende uddannelse for humanister.

Også inden for *Jysk Åbent Universitet*, som er et samarbejde mellem de humanistiske fakulteter ved Århus Universitet og Aalborg Universitetscenter er der planer om at udbyde kvindestudier.

Det er tankevækkende, at udviklingen i Danmark tilsyneladende alle steder går i retning af institutionalisering af kvindestudierne. Formålet med oprettelsen af kvindestudier er alle steder at skabe nogle formelle rammer, der gør kvindestudierne mindre sårbare i nedskæringstider. Vi vil ikke finde os i igen at blive trængt ud fra universiteterne. Men skal vi ind at stå i universitetets hjerte, må vi være med i kampen om ressourcer, stillinger og magt!

Birte Siim

Aalborg Universitetscenter
Danmark

Avdeling for kvinnerett

Bakgrunn - hva vi er - vår fremtid

Hvordan skal kvinneforskningen få faglig fotfeste ved universiteter og høyskoler? Som en av de ytterst få, både i norsk og internasjonal sammenheng, har det lyktes Avdeling for kvinnerett ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo å få dette fotfestet. Viten-skapelig assistent Merete Schiefloe Aune forteller her om hvordan Kvinneretten ble institusjonalisert og om hvordan den fungerer. Hun har også noen tanker om hva som kan skje i tiden framover.

Avdeling for kvinnerett har i dag egne lokaler på Universitetet. Her finner vi et kombinert kontor og bibliotek, arbeidsplasser og et møterom. Kvinneretten har også en faglærer, førstelektor Tove Stang Dahl. Hun administrerer faget og avdelingen sammen med en halv og en kvart student-vit.ass. Videre er flere faste forskere og stipendiater mer eller mindre knyttet til avdelingen. Disse forskerne har sine arbeidsplasser andre steder på fakultetet.

Det har vært undervist i kvinnerett siden våren 1975. I siste avdeling av studiet inngår et spesialfag, kvinnerett er her en av mange valgmuligheter. Siden høsten 1978 har faget vært organisert som en egen avdeling under Institutt for offentlig rett. Det er på langt nær alle spesialfagene som er organisert som egne avdelinger. Dette gir faget en større tyngde, eller mer bestemt, en trygghet. Jeg vil tro det er lettere å fjerne et enkelt spesialfag enn en avdeling.

Kvinnerettens arbeidsoppgaver er mangfoldige. Det undervises og arrangeres seminarer. Vi utgir kvinneverettslige studier (i dag er dette en del av Institutt for offentlig retts skriftserie), og arbeidsnotater. I tillegg prøver vi å holde jevnlig kontakt med en rekke organisasjoner og enkeltpersoner. Vi svarer på mange typer henvendelser, holder innledninger, foredrag og videreutvikler faget gjennom forskning.

Hvordan greide vi så å få faget opprettet?

Vi må gå tilbake til begynnelsen av 1970-årene. Det eksisterte da en meget stor og sterk kvinnesaksgruppe på Det juridiske fakultet med medlemmer rekruttert både blant studenter og ansatte. Denne kvinnesaksgruppa drev fagkritisk og kvinnepolitisk arbeid. Gruppa besluttet å opprette Fri rettshjelp for kvinner, senere Juridisk rådgivning for kvinner (JURK). Fri rettshjelp for kvinner skulle kartlegge kvinners rettslige problemer, hjelpe kvinner og skaffe

praktisk erfaring. Etter hvert fikk de behov for å bearbeide den innsikt og erfaring de hadde fått gjennom arbeidet. Det ble derfor et ønske om å opprette Kvinnerett som eget fag til dette formål. Kvinnerett ble besluttet opprettet som spesialfag av fakultetsrådet høsten 1974.

Jeg tror det er to momenter som er særlig viktige for at dette lyktes. For det første var det *riktig tidspunkt*. Kvinnebevegelsen i Norge seilte i medvind, kvinnesaksgruppa på fakultetet var meget sterk. Det var mange personer som hadde mye å gi hvis de fikk sjansen. For det andre var det *medspillere innenfor selve systemet*. I utgangspunktet var det flere kvinnelige ansatte ved fakultetet som var interessert i å opprette faget kvinnerett. Når det kom til stykket var det en som var villig til å stå fram og kjempe for dette – Tove Stang Dahl. Uten henne hadde vi aldri fått faget opprettet. Det er blitt hevdet at kvinnerett er studentenes fag og i det er det mye riktig, men uten Tove Stang Dahl som fullt og helt hadde tro på faget og ønsket det opprettet, samt hennes evne til å formidle studentenes krav, hadde det aldri blitt noe fag. Jeg tror Tove Stang Dahl har hatt og har den samme betydning for Kvinneretten som Helga Maria Hernes har hatt for samfunnsvitenskapelig kvinneforskning.

Fotfeste får en nødvendigvis ikke fordi om det opprettes et eget fag og senere en egen avdeling. Hva er det så som har skjedd? Fram til i dag har vi fungert nokså separatistiske. Denne separatismen har dels vært selvvalgt og dels påtvungen. I startfasen trengte vi arbeidsro, et nytt fag skulle opprettes, stoff skulle samles inn og systematiseres på en ny måte. Faglig separatisme var derfor nødvendig slik at «det gode juridiske selskap» ikke skulle knekke oss. I dag er vi sterkere og kan tåle faglige konfrontasjoner.

Gjennom isolasjonen har vi kunnet arbeide i fred. Vi har utviklet nye begreper og

kommet med supplement til den juridiske metode, som ikke alltid er like godt egnet i kvinneverettslige analyser. Disse begrepene og fornyelsene – som f.eks. fødselsrett, husmorrett og forståelsen av begrepet enke – har vist seg å bli vår styrke når andre jurister etter hvert har begynt å ta oss alvorlige. Representanter fra kvinneveretten opplever stadig positiv respons når de er ute og snakker for andre jurister. Mange har etter hvert skjønnet at vi holder på med noe mer enn kvinnesak og politikk. Gjennom vår tverrfaglighet, både innen de juridiske disipliner og ved å trekke inn andre samfunnsvitenskapelige fag, har vi oppnådd anerkjennelse ved at vi har tilført noe nytt. Vi har mange ganger vært frekke og dristige. Vi har tilført noe som har styrket oss og faget.

Konkret innen fakultetet har dette vist seg ved at det i dag undervises i kvinneverett til 1. avd. juss. Både som et ledd i introduksjonen til faget og som en del av undervisningen i hver enkelt grunndisiplin. Vi har altså greid å få formidlet vår kunnskap gjennom undervisning, som kanskje er den viktigste informasjonskanalen.

Vi har i tillegg til de forskere som er knyttet til Avdeling for kvinneverett også andre som står oss nær på andre institutter på Det juridiske fakultet, som på Institutt for rettssosiologi og Institutt for rettsinformatikk. Vi har også studenter som følger undervisning hos oss, men som er ansatt i vit.ass.-stillinger på andre institutter.

En annen grunn til vår styrke er kontakten mellom andre grupper og enkeltpersoner utover Det juridiske fakultetet. Vi har god kontakt med kvinnebevegelsen, kvinneforskningsmiljøer og forvaltning. Vi har arrangert seminarer med kvinner med en helt annen yrkes- og/eller organisatorisk tilknytning enn den vi har. Eksempelvis kan nevnes Norges Husmorforbund. Husmorforbundet er nå i ferd med å opprette et *Kvinneveretsfond* som skal gi bidrag til

forskning og utgivelse av litteratur. Denne kontakten med andre grupper har vært både lærerik og interessant for alle parter. Noe av det mest spennende med kvinneveretten er nettopp «bakkekontakten», som går ut over det nokså snevre universitetsmiljøet og gir oss kunnskap om kvinners faktiske livssituasjon.

Flere av de arbeidene som er produsert ved Avdeling for kvinneverett er i dag pensum ved sosialhøgskoler, flere jurister med kvinneverettsbakgrunn underviser ved andre institusjoner og til våren skal vi holde et seminar arrangert av Folkeuniversitetet. Vi føler at vi seiler i medvind og at det er moro å jobbe med kvinneverett. Jo flere som anerkjenner oss og bruker oss, jo sterkere fotfeste får vi. Jeg vil imidlertid innskytte at disse 9 årene med kvinneverett også har kostet, noe som ikke minst har gått utover enkeltpersoner. Men heldigvis har ikke kvinneverettsmiljøet dukket under; det har alltid vært noen til å ta over, nye krefter har kommet til og «gamle kvinneverettere» har kommet tilbake etter en stund utenfor miljøet. Vi har aldri mistet troen på at vi har noe å fare med.

I startfasen var kvinneveretten sterkt knyttet til kvinnebevegelsen. De fleste temaene som ble tatt opp hadde sitt grunnlag i krav kvinnebevegelsen stilte. I dag står vi mer på egne ben, idet temaer uavhengige av kvinnebevegelsen tas opp. Eksempelvis kan jeg nevne at vi i undervisningen våren -83 tok opp rettsspørsmål i forbindelse med prøverørsbarn og kunstig inseminasjon.

Kvinneveretten har såkalt flat struktur. Hvor «flat» denne strukturen er har variert litt fra semester til semester, avhengig av hvilke personer som tar del i miljøet. Hver uke har vi felleslunch hvor de fleste avgjørelser fattes. Kollektiv ledelse og drift av kvinneveretten gir spredning av ansvar og arbeidsdeling. Både innad og utad representeres kvinneveretten ved så vel studenter som fast ansatte. Dette er nyttig erfaring og lær-

dom for de fleste. Mye av den kvinneverettslige litteraturen som finnes er produsert av studenter. I startfasen var det å skrive en avhandling den eneste mulige eksamensform. Etter hvert som tiden gikk fikk vi produsert stoff som egnet seg til pensum. Fra og med høsten 1976 har det vært mulig å gå opp til vanlig skriftlig eksamen.

Hva vil så fremtiden være for kvinneveretten?

Kvinneveretten er blitt en del av 1.avd.-undervisningen. Selvsagt kan kvinneverettsperspektivet få en bredere plass i denne undervisningen. Det finnes også andre disipliner hvor kvinneverettsperspektivet bør integreres. Det letteste er nok å satse på de andre spesialfagene, f.eks. sosialrett, arbeidsrett og kriminologi. Men vil en slik integrering føre til at studentene ikke lenger vil ta kvinneverett spesialfag når kvinneverettsperspektivet tas opp i andre fag? Dette vet vi lite om. Jeg vil ikke engang forsøke å gi noe svar, men jeg tror vi har råd til å ta noen sjanser – det er mye ugjort arbeid. Vi trenger alle de krefter vi kan få og mange studenter på faget representerer både en ressurs og kan gi ressurser. På den annen side er det viktig at vi trenger inn i jussen generelt med den kunnskap og erkjennelse vi har. Knyttes mye av kvinneverettens kapasitet til undervisning, kan dette få konsekvenser for forskningen. Her ligger det muligheter for konflikter, da det er begrensede ressurser og mye er ugjort på begge områder.

Juss-studiet er nå i ferd med å bli delt opp i fem avdelinger med en eksamen hvert år. Studiepresset blir hardere og det å få jobb vil muligens bli et større problem for jurister i fremtiden. Studentene tenker mer matnyttig enn før. Kvinnebevegelsen gir ikke lenger sikker rekruttering til kvinneveretten, og det er tvilsomt om studentene vil bruke så mye tid og krefter på kvinneverett som tidligere. Men vi må fortsette å legge forholdene til rette for at de som ønsker det kan få gjøre det. Kvinneverett er noe mer enn

et fag, det er et miljø og en lære for livet. Det vi lærer i kvinnerett om problemorientering, interessekonflikter, usynliggjøring og undertrykkelse, er kunnskaper som modner oss som jurister og som vil komme oss til nytte uansett hvilket arbeidsområde vi senere får. Det må være et mål i seg selv å utdanne flest mulig kritisk tenkende jurister.

Jeg vil avslutte med å si at pessimisme råder ikke hos oss. Det er ikke lenge til vi skal feire vårt 10-års jubileum. Vi føler at vi har noe å markere.

Merete Schiefloe Aune
Inst. for offentlig rett
Universitetet i Oslo

Amanuensis i kvinneforskning

Rogaland distriktshøgskole opprettet for studieåret 1983/84 en amanuensisstilling i kvinneforskning. Statsviteren Brita M. Gulli, som sitter i stillingen, forteller her litt mer om hvordan ordningen fungerer.

Det er ikke mange stillinger i universitets- og høgskolesystemet øremerket for kvinneforskning. I 1983 utlyste imidlertid Rogaland distriktshøgskole et ettårig lektorat i kvinneforskning innen samfunnsvitenskapelig/humanistisk studieretning. Dette kom i stand ved at skolen benyttet et gavelektorat fra Stavanger kommune. Det brukes til å engasjere folk innen ulike fagområder.

Jeg begynte i denne stillingen i august 1983. Det er en kombinert forsknings- og undervisningsstilling.

Høstsemesteret ble lagt slik at jeg gikk inn i pågående undervisning og holdt forelesninger over utvalgte tema, først og fremst på den samfunnsvitenskapelige studieretningens obligatoriske forelesninger i metode, sosiologi og statsvitenskap.

Jeg har bl.a. tatt opp kvinneforskningens utvikling, forholdet mellom marxistisk og feministisk teori, organisasjonsformer i kvinnebevegelsen og kvinners politiske deltagelse.

Det har vært morsomt og nyttig på denne måten å kunne forelese over sine yndlings-temaer. Morsomt fordi en når et videre publikum. Nyttig fordi en får testet hvordan kvinneforskningens perspektiver oppfattes. Det har også gitt meg, som stipendiat, en forelesningsrutine som det ellers ikke er så lett å få når en driver med kvinneforskning. Skal kvinneforskningen fortsatt eksistere og utvikle seg, er det temmelig nødvendig at det blir undervist på de grunnleggende nivåene både på universitetene og på distriktshøgskolene.

Jeg har også holdt et seminar om mitt eget forskningsprosjekt, «Kvinneorganisasjonenes betydning for den offentlige kvinnepolitikken på 70-tallet». I vårsemesteret er dette blitt utvidet til et eksamensgivende valgfag for studentene.

Det er å håpe at andre distriktshøgskoler og universiteter følger RDHs eksempel.

Brita M. Gulli
Rogaland distriktshøgskole

Tverrfaglig semesteremne i kjønnsrollestudier

Kjønnsrollestudier er navnet på det nyeste studietilbudet ved Det historisk-filosofiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Semesteremnet skal gi innsikt i hvordan kjønnsroller er vokst fram og hvordan de ytrer seg og opprettholdes.

Det endelige vedtak om at et semesteremne i kjønnsrollestudier kunne settes i gang, ble fattet i desember 1983. Da undervisningen tok til i vårsemesteret 1984, var det påmeldt ni studenter – åtte kvinner og en mann. Denne kjønnsfordelingen var ikke overraskende. Semesteremnet er jo i høy grad sprunget ut av den *kvinneforskningen* som har vært drevet ved Universitetet gjennom en tiårsperiode. Semesteremnet skulle foruten å samle lærere som arbeider med kjønnsrolleperspektiver, også gi studentene som legger ned arbeid i slike studier, anledning til å få uttelling i form av en eksamen.

Semesteremnet er blitt drevet fram av 7–9 kvinner og menn ansatte i vitenskapelige og administrative stillinger ved Fakultetet. Arbeidsgruppen har møttes gjennom en 3–4 års tid. Den er nå, med noen få endringer, blitt til et *koordineringsutvalg* der medlemmene skal samarbeide om å tilrettelegge kurset. De skal sørge for tverrfaglighet og kontinuitet i kursopplegget, og ellers stå til disposisjon som støttepersoner og konsulenter for både studentene og kurssets leder.

Kurslederen skal ha hovedansvaret for seminar- og gruppearbeidet i forbindelse med det som til enhver tid er temaet for det mer praktisk rettede prosjektarbeidet i studiet. Til kurset er det også knyttet *lærere* som representanter for et variert utvalg fag. Disse lærerne kommer fra Fakultetet eller er invitert utenfra. Fakultetets egne «*done-rer*» av sine ordinære undervisningstimer. Her bygger de opp en tverrfaglig forelesningsserie som skal belyse kjønnsrolleaspekter ved forskning og undervisning/formidling, fortrinnsvis i de humanistiske fagene, men også med støtte fra samfunnsforskere.

Tverrfaglighet eller mangefaglighet?

Ved siden av kjønnsrolleaspektene, som utgjør den tematiske basis for semesteremnet, er det tverrfagligheten som gir den store utfordringen. Den ideelle målsetnin-

gen har vært å lage kommunikasjonskanaler mellom instituttene på Universitetet. To ting kan skje: Det ene at det vil vise seg at humanistiske forskere har felles betraktningssmåter som kan føre til en sammenmelting, og igjen til en eksplisitt oppfatning av de humanistiske fagenes særpreg. (Det er selvsagt at dette skal skje i dialog med representanter for andre fakultetsfag.) Det andre er at vi kan få avklart forskjellene mellom de faglige betraktningssmåtene, og derved kanskje ser at hver enkelt disiplin blir mer rendyrket, eller får en skarpere profil i forhold til de andre fagene i et flerfaglig forum. Både tverrfag-

lighet og mangefaglighet kan ha sine dyder og mangler.

Erfaringer

Det er tidlig å si noe om erfaringer fra dette kursopplegget, som er i første fase av første forsøk. Antydningssvis kan det sies at prosjektarbeid virker aktiviserende og samlende. Hver enkelt student får derved en autoritet som er stimulerende for hele fellesskapet av studenter og lærere.

Brit Berggren

Det hist.-fil. fakultet
Universitetet i Oslo

Ny bok i serien Kvinnens levekår og livsløp

Marianne Gullestad

KITCHEN-TABLE SOCIETY

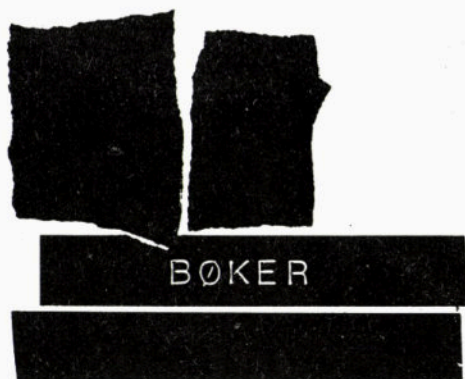
A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway, how their lives are shaped, what dignity and self-respect mean to them, their activities and values, how they form their identities as women and how they cope with problems.

Til salgs i bokhandelen. Kr 180,-.

Andre bøker i serien Kvinnens levekår og livsløp

Marit Hoel: DEN KVINNELIGE ARBEIDERKLASSEN	Kr 115,-
Helga Maria Hernes: STATEN – KVINNER INGEN ADGANG?	Kr 85,-
Kari Wærness: KVINNEPERSPEKTIVER PÅ SOSIALPOLITIKKEN	Kr 92,-
Harriet Holter (red.): KVINNEK I FELLESKAP	Kr 173,-
Runa Haukaa, Marit Hoel, Hanne Haavind (red.): KVINNEFORSKNING: BIDRAG TIL SAMFUNNSTEORI	Kr 141,-
Kari Skrede og Kristin Tønnes (red.): STUDIER I KVINNERS LIVSLØP	Kr 170,-
Cato Wadel m.fl.: DAGLIGLIVETS ORGANISERING	Kr 85,-

UNIVERSITETSFORLAGET

Kjøkkenbordsamfunnet

Ved Øystein Gullvåg Holter

Marianne Gullestads bok *Kitchen-table Society* er en bok som ser det fremmede i det vi har for nært innpå oss til å registrere: en bit norsk hverdagsliv på 80-tallet, beskrevet i sine finurlige sammenhenger med en antropologs blikk. På sitt beste makter Gullestad å holde fram den over-kjente norske virkeligheten på en måte som får leseren til å stusse, lure, undres over hva slags underfundig realitet vi faktisk skaper.

«Vi» i dette tilfellet er tre parter: det store «vi» i den norske kulturen, forfatteren selv – og de femten unge arbeiderklassekvinnene i Bergen som diskuterer kjønn og moral rundt kjøkkenbordet. Hvor «representativ» er denne boka? Kanskje er de disko-avhengige unge mødrene et unntak? Hvilken part er det som kommer til uttrykk i tolkningen av samtalematerialet?

Alle tre, tror jeg, og ofte er det vanskelig å skjelve dem fra hverandre. Men spørsmålet om representativitet er underordnet – for boka gir et vesentlig kildemateriale *selv* om disse kildene ikke *bare* er kvinnene selv, noe som i praksis aldri vil være mulig.

Gullestads bok gir det en gjerne kaller et «tidsbilde» som vil være relevant og til hjelp i mange typer forskning om det norske samfunnet og, i framtida, en kilde til historisk innsikt. Forskerens egne vurderinger og idealer er ett relevant aspekt av dette bildet.

Boka inneholder et vell av observasjoner om kvinnes hverdag – fra matlagingsvaner og «fattigdomslukter» til stricking og forhandlinger om forholdet til menn. Gullestad har lyktes i å knytte disse observasjonene sammen fordi hun fant en arena, et sosialt senter, å ta utgangspunkt i: de stadige uformelle sammenkomstene rundt kjøkkenbordene. Det er den moralske diskursen over kaffekoppen som er bokas kjerne.

«Kjøkkenbordsamfunnet» er ikke først og fremst en analytisk bok. På godt og vondt kaster Gullestad strenge definisjoner av klasse, kjønn, status osv. over bord. Fordelen ved dette er mykere og smidigere beskrivelser, kategoriene blir ikke et hinder for innsikten. På den annen side blir de

heller ikke til særlig hjelp. Refleksjonene over hva Gullestads observasjoner betyr, mer grunnleggende, må leseren ofte foreta selv.

Hva betyr det, for eksempel, at alle de femten kvinnene (de fleste er et par og tyve år; alle er mødre; åtte er gift, fem er skilt eller separert, to er ugift) ser det som en selvsagt ting å jobbe, og som regel gjør det? Hvorfor har holdningene endret seg mye i løpet av en generasjon? Hva betyr det at kvinnene, også de gifte, krever sin rett til å gå på byen alene, noe som også ville ha vært lite tenkelig en generasjon tilbake?

I min egen bok om sjekking, der en del av materialet er fra arbeiderklasse miljøer i Oslo, hevdet jeg at kjønnsmarkedet er i ferd med å endre innholdet i parforhold og ekteskap. Materialet i Gullestads bok er en dramatisk dokumentasjon av dette. Kjøkkenbord-samtalene kretser om kjønnsmarkedets spilleregler og konflikter, om den vanskelige kombinasjonen av ekteskap og uteliv, om attraktivitet og sjalusi. Eksempelene hennes vitner om et salig virvar av mer eller mindre realiserte markedsforbindelser – og kvinnes moralske betraktninger er uforståelige uten denne bakgrunn.

Sjalusi og utroskap er selvfølgelig ikke nytt av året. Det som er nytt, er at ekteskapene og parforholdene eksisterer med kjønnsmarkedet som en institusjonalisert ytre ramme, og slik at markedets relasjoner blir konfliktutløp for ekteskapet. Den moralske disputten dreier seg mer om hva som skjedde på lørdagskvelden enn om sladder i lokalmiljøet eller krangel om husarbeidet – og slike emner er, når de kommer opp, klart underordnet det første.

Bokas materiale viser også at dette er en prosess som slett ikke er fullført. Det nevnes miljøer der kvinnene fremdeles ikke får lov til å gå på byen alene. Og markedets kostnader beskrives fremdeles i tradisjonelle moral-termer; kvinner som tar til

takke med ennattere stemples som løskaktige eller luddere.

Gullestads materiale bekrefter også den avgjørende betydning av kvinnes utseende. Når Benny, Sissels ektemann, finner seg en annen kvinne, blir hun oppsøkt av Sissel og en venninne med beskjed om å holde fingrene fra fatet. Etterpå puster Sissel og venninnen lettet ut fordi den andre kvinnen ikke var særlig pen. Gullestads materiale gir mange tilsvarende eksempler på penhetens betydning som kvinnelig attributt nummer en.

Og endelig bekrefter boka til fulle den nye karakteren av patriarkalsk underordning som følger av at makt formidles gjennom marked. Rundt kjøkkenbordet sitter sterke og selvstendige kvinner som i stor grad tar ansvaret for å ordne opp i forhold og misforhold, mens mennene betegnes som «uansvarlige». Menn og patriarkat er imidlertid ikke ett og samme. Og sammen med ansvaret for å ordne opp, kommer det fram at kvinnene også gir seg selv, eller hverandre, skylda når noe går galt. Hvis han finner seg en annen, vil jeg føle at det er min skyld, sier Mette. Beate kommer i syklubben med et blått øye som hun har fått etter en sjalusi-slåsskamp der ektemannen eller broren hennes dro til henne (eller dyttet henne, i hennes egen mindre sannsynlige versjon). Her er det igjen den andre kvinnen, ikke mennene, som får skylda. Mennenes «uansvarlighet» er i stor grad en pen omskrivning av en modellmakt som gir menn ansvarsfrihet og kvinnene skyld.

Alt dette tatt i betraktning er det forbausende at Gullestad oftest legger opp til en analyse som går mer i retning av å peke på det konstante og permanente, enn de endringene materialet hennes vitner om. Eksempelvis antar hun at «moralisk rykte» versus «spenning» blir en hoveddimensjon i kvinnes liv. Men moralisk rykte er en tradisjonell faktor som i det minste har skiftet innhold, om enn formen fremdeles i

mange tilfeller er den samme. Det er en verden av forskjell mellom moralsk rykte slik det beskrives et par generasjoner tilbake – f.eks. i Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror ingenting* – og den handelsmoralen som preger kjøkkenbordsamtalene. I det siste tilfellet er adjektiver som «hore» og «ludder» først og fremst betegnelser på kvinne som selger kvinneligheten for billig, eller, ganske enkelt, konkurrenter. Materialet tyder også på at den partikularistiske referansen til dårlig rykte i avgjørende sammenhenger er underordnet den universalistiske og mer tidmessige referansen til penheten. Har mannen funnet en annen kvinne, avgjør markedets anonyme mekanismer – penheten framfor ryktet.

Varekarakteren av kjønn er det iøynefallende trekket ved mange av Gullestads samtaleeksempler. Men hun problematiserer det lite, kanskje til og med mindre enn det arbeiderklassekvinner selv gjør. Svært mange av de jentene jeg intervjuet på arbeiderklassesteder og diskoteker i Oslo hadde syrlige kommentarer om kjønn som falskspill, og et tilsvarende inntrykk får en av mange kontaktannonser. Meningsmålinger blant ungdom på Østlandet tyder på at det for mange heller ikke er noen fremmedtanke å plassere ekteskap og kjønnsmarked som to utgaver av samme sak (bare 49% av 23-åringer ønsker å gifte seg, ifølge en NOI-undersøkelse i 1983). Gullestad tar ikke opp *motsigelsen* mellom individualitet og kjønnsmessig attraktivitet på sjekkestedene, en motsetning som slår mange av deltakerne. I stedet hevder hun at kvinnene uttrykker individualitet gjennom kjønnsmessig attraktivitet – og det er en sannhet med store modifikasjoner. (Når det gjelder menn setter hun imidlertid likhetstegn mellom evnen til å holde på en mann og evnen til å takle menn generelt (s. 315), som om markedet skaper individuelle kvinner mot generalisert mannlighet.)

Jeg vil knytte dette til et annet spørsmål som behandles lite i boka, nemlig spørsmålet om *solidaritet*. Fra Gullestads resonnementer får leseren inntrykk av at det som særpreger arbeiderklassekvinnene er en logikk der handlinger betyr mye, mens intensjoner betyr lite. Denne tolkningen virker bare delvis plausibel, og jeg tviler på om det er her den største klasseforskjellen ligger. «Handling» refererer i de fleste tilfellene til realisering av kjønnsmarkedets handel, og slik handling vil være deltakernes referansepunkt uansett klasse. Det refererer også oftest til menn som innen den patriarkalske modellen har større ansvars- og dermed intensjonsfrihet. Derimot tror jeg det er store klasseforskjeller i synet på kjønnsmarkedet i seg selv, men etter som Gullestad ikke drøfter dette emnet, må spørsmålet stå åpent.

På ett punkt teoretiserer Gullestad ut fra endring. Hun hevder at økt likhet i parforhold og ekteskap har gitt økt behov for markering av kjønnsmessig forskjell utad. Likhet i ekteskap gir aseksuelle, nesten søsken-lignende forbindelser innad, større sjanse for skilsmisse, og større behov for diskotekbesøk.

Jeg er enig på ett, implisert, punkt: sex er ikke en konstant drift. Forøvrig er hypotesen interessant og, tror jeg, feilaktig. For det første kan en spørre seg om det empiriske materialet underbygger en teori om stor økning av den sosiale likheten mellom kjønnene, eller om for eksempel Kari Moxnes' bilde av skilsmisse – «likeverdige» forhold som i realiteten er særs ulike – er nærmere sannheten. I amerikansk makevalgsforskning har det vært en langvarig strid mellom «krake søker make»-hypotesen og hypotesen om at «motsetningene tiltrekker hverandre»; uten definitiv konklusjon, men gjerne med poengseier for det første synet.

For det andre er det et spørsmål om kjønnsmarkedet bare betyr forskjell. Er

(Foto: Reidar Kvam)

ikke bytte av kjønnsmessige bekreftelser i høy grad en demonstrasjon av underliggende likhet? Uttrykker ikke enhver byttehandel en identitet, under forskjellen? Etter mitt syn er handelen mellom kjønnene, både i åpen form på diskoteket og i mer lukket form i ekteskapet, preget av en og samme dobbelthet – et bytte *av* kvinner og et *urbytte* av deres arbeid under en overflate av bytte *med* kvinner og likeverdig handel. Gullestads materiale om penheten, patriarkalsk markedsmakt, gir meg liten grunn til å revidere denne hypotesen. Jeg har heller ikke sett særlig mye materiale som tyder på at mer kjønnsulikhet gir bedre sexliv.

En mer nærliggende tolkning er at kvinnene i Gullestads materiale er i ferd med å

etablere *retten* til å benytte kjønnsmarkedets muligheter, inkludert den reelle retten til skilsmisse. Når skilsmissehyppigheten antakelig er lavere i klart ulike forhold, er årsaken neppe sterk seksuell tiltrekning, men snarere liten reell rett for kvinnen til å bryte ut. Endringsprosessen, som langt fra er fullført, innebærer kanskje en viss reduksjon av patriarkalsk makt. Men framfor alt skjer det en endring av formen for makt, i ett ord slik at «makt» forsvinner til fordel for «kjønn».

Gullestads syn skyldes kanskje at mennene ikke bare er halvveis borte fra materialet – de beskrives som moralsk uansvarlige tusseladder som går hjem til «mor og

de» når det blir krise – men også fra analysen. Den moralske diskursen omhandler kjønnsmarkedets spilleregler og andre sider ved patriarkalsk makt; hvordan kvinnene skal opprettholde en orden som i det lange løp kommer menn til gode. Mer enn noe annet er det *måten* dette skjer på som vitner om patriarkatets endring. Makta syns ikke; penheten syns. Mer enn før er det kvinnene som har ansvaret for å opprettholde ikke bare sin egen stilling, men også kjønnsforholdene selv.

Jeg er altså skeptisk til endel av Gullestads tolkninger og hypoteser, og undres på om ikke et klarere teoretisk fokus på kjønnsmarked og patriarkalsk endring ville ytt materialet større rettferdighet. Like fullt

er *Kitchen-table Society* et viktig og vel gjennomarbeidet stykke forskning, der hypotesene kan gi utgangspunkt for debatt og, kanskje, noe større selvinnsikt rundt det samfunnsvitenskapelige kjøkkenbordet. Som kilde til sentrale hverdagsmysterier er boka enestående, og materialet og observasjonene som presenteres her vil være av varig verdi.

Gullestad skriver flytende og leservennlig, men endel av språket er skjemmet av anglifisert norsk. Forlagets språkkonsulenter bør skjerpe seg.

Marianne Gullestad:
Kitchen-table Society
Universitetsforlaget
Oslo 1984

Kjønn og klasse

Ved Jorunn Bjørgum

Med utgangspunkt i Marx' historieoppfatning formulerte Koht en teori om utviklingen av norsk historie. Den gikk ut på at enhver epoke var preget av *sin* samfunnsklassers framvekst og erobring av samfunnsmakten. Borgerskapet avløste adelen. Så kom bøndene. I Kohts egen tid var det blitt arbeiderklassens tur.

Koht la også inn i denne modellen en politisk teori. Med hver ny samfunnsklassers framvekst kom også en utvikling av styreformen i mer demokratisk retning. Med arbeiderklassens maktøvertakelse skulle

utviklingen være fullbyrdet, demokratiseringen fullendt. Det fulgte av at arbeiderklassen, etter teorien, var den siste av klassene.

Nå kan det neppe sies at samfunnet vårt i dag er preget av arbeidermakt. Sånn sett er det for tidlig å avgjøre om Koht hadde «rett» da han på grunnlag av fortiden profeterte om framtiden. (Kan han ha «glemt» småborgerskapet?) Også fra en annen synsvinkel framstår imidlertid profetien som problematisk. En ny klasse har dukket opp, den *kvinnelige* arbeiderklassen.

Dette er hovedtesen i den siste boken i serien «Kvinnerns levekår og livsløp». Den er skrevet av Marit Hoel og har da også fått tittelen *Den kvinnelige arbeiderklassen*.

Marit Hoel finner at kvinneyrkene er i ferd med å bli de mest typiske arbeideryrkene i det norske samfunnet, og mener med det de yrkene som har lavest lønn og status og samtidig tildels hardest arbeidsbelastning. Nesten en halv million kvinner er sysselsatt i et av følgende yrkesområder: Vaktmester/rengjøringsarbeid, hotell- og restaurantarbeid, pleiearbeid (faglært og ufaglært), handelsarbeid og annet ufaglært kontorarbeid. I alle de sektorer som disse yrkene inngår i, er dette det laveste sjikt av yrkeshierarkiene. Legger vi til det ufaglærte arbeid kvinner gjør i industrien, er vi oppe i tre fjerdedeler av den kvinnelige arbeidsstyrken. Og vel å merke er den kvinnelige arbeidsstyrken nå nær innpå halvparten av den totale (42% kvinner mot 58% menn), så det er ikke her snakk om noen liten eller marginal gruppe.

Den andre siden av dette bildet er de dramatiske endringene som har funnet sted det siste tiåret eller så i familie- og ekteskapsmønsteret. I dag er det bare 10% av landets husholdninger som utgjøres av den «klassiske» forsørger-familie-modellen med utearbeidende mann og hjemmearbeidende kone. Et annet uttrykk for det samme er det forhold at fra århundreskiftet og fram til midten av 50-tallet var andelen av gifte kvinner i lønnet arbeid mellom 5 og 10%. Ved inngangen til 80-årene var andelen steget til omlag 60%. Mens det vanligste livsmønsteret for gifte kvinner tidligere var en hjemmearbeidende tilværelse, er det vanligste nå å være utearbeidende.

Marit Hoels bok er en spennende og tankevekkende analyse av denne nye (delen av?) arbeiderklassen. Analysen har både en sosiologisk og en historisk dimensjon, og også behandlingen av den siste kommer hun meget pent fra. (Det er visst

sjelden historikere kommer med slike tester til sosiologer; så hermed være det understreket.)

Framstillingen faller i to deler. Den første og største blir innledet med en mønstergyldig redegjørelse for og vurdering/plassering av tidligere forskning på feltet, med Sverre Lysgaards og Harriet Holters undersøkelser av industriarbeideresker som de mest sentrale. Marit Hoel viser hvordan Holters undersøkelse i mangt utfyller og nyanserer Lysgaards, men hun understreker samtidig et viktig fellestrekk hos dem. De ser begge på «arbeidstilknytningen som fundamentalt ulik for kvinner og menn» og forutsetter at «den faktiske normalsituasjonen for gifte kvinner med barn er å være husmor på heltid» (s. 42). Nettopp her finner de også hovedforklaringen på de holdninger og adferdsmønstre de har konstatert hos «sine» undersøkelsesgrupper.

Marit Hoel mener at dette er et *tidstypisk* trekk ved studiene deres. De er forankret nettopp i den normalsituasjonen for gifte kvinner som fortsatt eksisterte på 50- og i begynnelsen av 60-tallet. Hun understreker at felles for begge således er «at de ikke tar ulikhetene i selve *arbeidssituasjonen* opp som et grunnleggende premiss i studiene. De forskjellige orienteringer og holdninger mellom kvinner og menn blir dermed ikke sett på bakgrunn av, og som fortolkninger av, de ulike muligheter og faktiske fordelinger.» (s. 42-43).

Nettopp en slik analyse er det så Marit Hoel har tatt mål av seg til å gjennomføre – og det for en tid som skiller seg fra den første halvpart av århundret ved at også kvinnes (inkludert de gifte) normalsituasjon nå er forankret i arbeidslivet.

Analysen baseres på en intervjuundersøkelse blant mannlige og kvinnelige arbeidere i fem industribedrifter. Dessuten sammenholder hun resultatene sine med nyere arbeidssosiologisk forskning.

Hovedresultatet hennes er at det tradisjonelle sosiologiske bildet av industriarbeiderne ikke lenger er holdbart. Tradisjonelt har kvinner blitt oppfattet som mindre samarbeidsinnstilt, mindre kollegiale og mindre solidariske enn menn. Slik er det ikke lenger, kanskje snarere tvert imot, konstaterer Marit Hoel.

Forklaringen hennes på dette ligger i en kombinasjon av to forhold. For det første er ekteskap/husmorarbeid ikke lenger noen «karriere»-mulighet for kvinner. Langt de fleste må ut i arbeidslivet. For det andre møter de i dette arbeidslivet dårligere arbeidsbetingelser (hardere belastninger, lavere lønn, lavere status og svakere innflytelses- og opprykksmuligheter) enn menn, både innen samme bransje eller bedrift og ved at de vesentlig rekrutteres til de dårligste bransjene.

Disse betingelsene vekker da også reaksjon hos kvinnene. Marit Hoel påpeker at kvinnene jevnt over er mer *likhets*orientert enn menn. Videre fastslår hun at kvinner ikke er kvinner verst, men at «kvinners samvær med hverandre i arbeidslivet på det personlige plan ikke er svært forskjellig fra samværet mellom mannlige arbeidskamerater» (s. 111). Videre sier hun at kvinners samvær «preges av at de reagerer på den behandling de får fordi de er kvinner. Dårligere arbeidsvilkår, lønn og stillingsmuligheter blir i økende grad gjort til gjenstand for felles problembehandling, og fører i noen tilfeller til aksjoner.» (s. 111)

På den annen side er det fortsatt slik at kvinner i mindre grad enn menn er faglig aktive. (Tilbøyeligheten deres til å fagorganisere seg har derimot kommet på høyden.) «Kvinnene er liksom ikke 'med' i de formelle forhandlingssammenhengene i bedriften,» sier hun (s. 121). Hun forklarer dette ikke med den tradisjonelle: mangel på solidaritet, men ser det i stedet som utslag av «sosiale stengsler eller barrierer mot deltakelse i formelle sammenhenger» (s.

121). Både som årsak og virkning i denne forbindelse ser hun tendenser til at «kvinners krav til bedre arbeidsvilkår og lønnsutjamning ikke så lett kommer i forgrunnen i fagforeningsarbeidet» (s. 121). Mot tidligere teorier (Korpi) om at solidaritetstanken nå er på vei ut av fagbevegelsen, fordi den følger de eldre generasjoner av arbeidere, mener hun at «fagorganisasjonen snarere ser ut til å ha et ubrukt potensiale blant de kvinnelige arbeiderne» (s. 121).

En hovedkonklusjon når det gjelder kvinnene og solidariteten er at «kvinner og menn i arbeidssammenhengene er mer like enn vi ofte tror», at den tilsynelatende ulikhet snarere er *situasjonsbestemt*. «Det overordnede problem er den gjennomgående tendensen til segregering av manns- og kvinneyrker og arbeidsplasser, der arbeidsforholdene for kvinner systematisk motvirker kollektivdannelsen. Nyere statistikk viser da også at Norge har det mest kjønnssegregerte arbeidsmarked i den vestlige verden» (s. 123-124). (Var det flere enn jeg som skvatt?)

Den andre delen av framstillingen setter undersøkelsen inn i en historisk sammenheng, som sagt på en meget vellykket måte. Marit Hoel har både funnet fram til de sentrale historiske undersøkelsene på feltet og brukt dem med forstand. Hun følger framveksten av en kjønnsbestemt arbeidsdeling og forsørgerideologi i arbeiderklassen og av en sosialpolitikk bestemt av denne kombinasjonen. Forøvrig inndeler hun utviklingen av kvinners deltakelse i arbeidslivet i tre faser. Den første og lengste er preget av at yrkesaktive kvinner er ugifte eller enslige forsørgere, mens de gifte bare i minimal grad deltar. Arbeiderbevegelsens politikk er preget av forsørgerperspektivet, med bl.a. aktiv aksept av lønnsulikhet mellom kvinner og menn.

Den videre utviklingen beskriver Marit Hoel slik:

«Den andre fasen starter etter krigen og går fram til siste halvdel av 60-årene. Den er preget av stagnasjon og delvis tilbakegang i kvinners andel av yrkesaktive. Arbeidsdelingen mellom kvinner og menn segmenteres, og gifte kvinner er i alt overveiende grad ute av yrkesaktivt arbeid. Den offentlige oppmerksomhet rundt de åpne kjønnsulikheter mellom kvinner og menn fører til målsettinger om utjevning i arbeidslivet. I neste omgang viser det seg at lønnsulikheter blir bygd inn i stillingsplasseringer og -vurderinger, slik at forskjellene snarere blir bygd inn i den hierarkiske arbeidsorganiseringen.

– Dette mønsteret forsterkes i den tredje fasen, fra slutten av 1960-årene og fram til i dag. Perioden er preget av den eksplosjonsartede økning i kvinnesysselet, og spesielt av det trekk at det er gifte kvinner som i alt overveiende grad går ut i arbeidslivet. Økningen i kvinners yrkesdeltakelse preges av to forhold:

- at den største veksten skjer i *deltidsarbeid*
- at kvinnene *erobrer en rekke yrker på bunnen av yrkeshierarkiet*. Den relative tilbakegang i yrkesdeltakelsen for menn påvirker ikke i vesentlig grad deres store andel av de best kvalifiserte og betalte yrker» (s. 183).

Denne utviklingen har klare internasjonale paralleller, og kan understrekes av en opplysning om at fra 1911 til 1970 i England har «kvinners andel av høyere funksjonærer, administratorer og bedriftsledere sunket» (s. 184).

Marit Hoel oppsummerer det som har skjedd slik: «Det bildet som danner seg av den voksende kvinnelige yrkesbefolkning i

Norge er at den kjønnsmessige skjeve fordeling av posisjoner i arbeidslivet *befestes og videreutvikles i 70-årene*» (s. 184).

Så hva må gjøres?

Også til en slik politisk diskusjon har Marit Hoel levert bidrag. Som allerede nevnt understreker hun den sterke likhets- og solidaritetsorientering som gjør seg gjeldende blant kvinnene. Samtidig viser hun til at mens unge arbeidere i noen grad beveger seg mot høyre politisk, har kvinnene en forholdsvis sterkere tilbøyelighet til å holde fast ved de sosialistiske partiene. Ikke bare er dette en oppsiktsvekkende nyhet historisk sett – tradisjonelt har kvinner vært en konservativ garanti. Det *kan* også vise veien framover. Om de etablerte arbeiderorganisasjonene, partier og fagbevegelse, og den nye kvinnelige arbeiderklassen kan finne hverandre på arbeiderbevegelsens tradisjonelle, likhetsforankrede, politisk grunnlag, vil det trolig være til fordel for begge parter. (Den politiske høyrebølgen har jo sin parallell i en stagnerende og tildels svekket LO.) Om dette skal lykkes vil ifølge Marit Hoel vesentlig avhenge av «organisasjonenes vilje til nytenkning og fleksibilitet» (s. 197).

Om vi vender tilbake til Koht, var det nettopp i arbeiderbevegelsen som uttrykk for klassen som helhet han så et løfte om fullbyrdelse av demokratiet. Skal en slik fullbyrdelse noen gang bli virkelighet, er det en første forutsetning at den kvinnelige arbeiderklassen kommer på linje med den mannlige.

Marit Hoel:

Den kvinnelige arbeiderklassen.

Universitetsforlaget 1983.

Litteraturkommentarer

Piger & Fysik

er en statusrapport med undertittel « – et problem og en utfordring for skolen? », fra Roskilde Universitetscentrum (RUC). Rapporten er utarbeidet av en gruppe lærere i matematikk, fysikk og kjemi ved tre gymnasieskoler og RUC.

På bakgrunn av intervjuer med gymnasiaster, analyser av utdannelsesstatistikk og lesning av andres undersøkelser, søker forfatterne å stille endringsforslag, hypoteser og spørsmål til nærmere undersøkelse: Hva kan oppnås ved endringer i skolestruktur, faginnhold, undervisningsmateriale, arbeidsmønstre mv? Hvilke endringer kan oppnås ved å bevisstgjøre elever og lærere om kjønnsrollemønstrenes betydning for det som skjer i undervisningssituasjonen?

Foreliggende rapport er (ikke resultatet av et avsluttet prosjekt, men) en samling av arbeidspapirer.

Karin Beyer, IMFUFA/RUC;
Sussanne Blegaa, Nørre Gymnasium,
Birthe Olsen, Christianshavn
Gymnasium, Jette Reich, Nørre
Gymnasium, Mette Vedelsby,
Fredriksborg Statsskole:
IMFUFA tekst nr. 71/83, RUC.
IMFUFA's Roskilde
Universitetscenter, Postboks 260,
4000 Roskilde.

Voksenopplæring for svakstilte grupper

Norsk Voksenpedagogisk Institutt, ved forsker Anne H. Gullichsen, har foretatt en studie på området *Voksenopplæring for svakstilte grupper. Lokale samarbeidsbetingelser - tiltak for enslige forsørgere*.

Undersøkelsen, som har bestått av grundige studier i fire kommuner, analyserer de samordnings- og samarbeidsproblemer som eksisterer mellom voksenopplæringsapparatet og det sosiale hjelpeapparat og mellom de institusjoner som utgjør det sosiale hjelpeapparat.

Det er én klientgruppe, enslige kvinner med omsorg for barn, som i stor grad blir offer for manglende utnyttelse av de utdanningsressurser som kan fås ved et nærmere samarbeid mellom hjelpeapparatenes institusjoner og voksenopplæringsarrangørene. Gullichsen ser nærmere på hvordan voksenopplæringsapparatet og det sosiale hjelpeapparatet fungerer i forhold til denne klientgruppen.

Undersøkelsen viser også at manglende kunnskap om enslige forsørgere og deres situasjon er utbredt blant funksjonærene i de aktuelle etater. Dessuten er det strukturelle forhold med hensyn til administrasjonsoppbygging som skaper problemer.

Rapporten legger fram forslag til oppfølging som kan bedre kontakten mellom de ulike instansene og sektorene.

Anne H. Gullichsen: *Voksenopplæring for svakstilte grupper. Lokale samarbeidsbetingelser - tiltak for enslige for-*

sørgere. Norsk voksenpedagogisk institutt, 1984. Lade allé 60, 7000 Trondheim. Tlf. (07) 52 70 85

Kvinder i middelalderen

Den danske historiske Forening har gitt ut en samling foredrag, og resymé av foredrag, fra et symposium med samme tittel ved Københavns Universitet i september 1982. Symposiet var bl.a. et forsøk på å skape et dansk forum for utveksling av kunnskap og diskusjon på dette området.

Flere av artiklene tar opp kvinnes situasjon i Danmark spesielt; deres stilling, sosiale vilkår, arbeid og del i produksjonen. Videre drøftes samtidige, nordiske kilder i en artikkel om kvinnearbeid i vikingtid, tolkninger av noen kvinnebilder presenteres og kvinnemyter diskuteres.

Uten direkte tilknytning til middelalderen blir det også redegjort for en del av de synsvinkler antropologene i seinere tid har

anvendt når det gjelder studier av kvinners arbeid og dets betydning for kjønnsrelasjonene i ulike kulturer.

Kvinder i middelalderen:

Symposieforedrag

Københavns Universitet 1982

Den danske historiske Forening

Historisk Institut

Njalsgade 102, trappe 15,

2300 København S, Danmark

Arbeidstidsreduksjoner: Deltid og 6-timersdagen

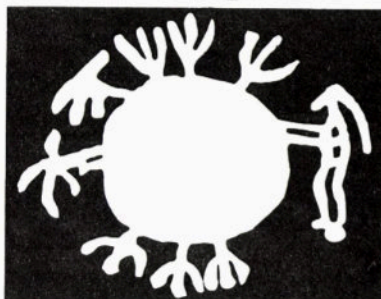
Ut fra 6-timersdagens politiske aktualitet har Likestillingsrådet utarbeidet en dokumentasjon over arbeidstidsspørsmål slik dette nå diskuteres i norsk og internasjonal sammenheng.

Det er den voksende arbeidsledigheten og perspektivene på arbeidsmarkedet som først og fremst har aktualisert debatten. Rapporten går igjennom beregninger og forsøk med arbeidstidsforkortelse som er gjort i Frankrike, Tyskland, England og Danmark. Oversikten viser at arbeidstidsforkortelsens virkninger for sysselsettingen er avhengig av hvordan forkortelsene utformes og settes ut i livet, og om de ses i sammenheng med reformer på andre områder av samfunnslivet.

Likestillingsrådet 1983

Arbeidstidsreduksjoner: Deltid og 6-timersdagen

Utarbeidet av Anne Marie Berg

MØTER SEMINARE

KONFERANSER

Kvinner og utvikling

Når kvinners arbeid industrialiseres - rapport fra en konferanse om kvinnenes plass i utviklingslandenes industrialiseringsstrategi.

I England, i det bølgende, åpne landskapet nord for Brighton ligger Sussex Universitet. Moderne, nesten funksjonalistisk, likevel i engelsk college-tradisjon. Kosmopolitisk i fagspekter og studentmasse - og i sin forskning. Det kan virke selvfølgelig at et av Europas mest markerte institutter for utviklingsforskning (IDS - Institute of Development Studies) ligger i akkurat dette miljøet. Møysommelig har IDS bygget opp en kunnskapsbase og en vedvarende forskningsinnsats om kvinner og samfunnsendring, eller - som det ofte heter: kvinners rolle i utviklingsprosessen. «Rolle» får i denne sammenheng ofte anstrøk - eller undertoner - av skjebne, tragedie, men også storhet i samfunnsendringens drama. «Drama» synes som et rimelig ordvalg når oppmerksomheten er rettet mot kvinnene og landene i den 3. verden - mot mangfoldet og mot fellestrekkene i deres situasjon i en epoke med økende økonomisk integrasjon.

Dette er også bakgrunnen for at EADI - European Association of Development Institutes - har en arbeidsgruppe for Kvinner og utvikling, og at EADI - forut for sin treårige konferanse høsten -84 og forut for «sluttkonferansen» for Kvinnetåret i -85, holdt et åpent arbeidsgruppe-møte sammen med IDS i Sussex like før jul. Her ble søkelyset rettet spesielt mot kvinners forhold til - eller rolle i - *industrialisering* som utviklingsstrategi.

I årtier har utviklingsland, FN-systemet og bistandsorganisasjoner i vår del av verden satset på *primærnæringer*, og i jordbruksammenheng har man omsider lært at kvinners og barns arbeid er en integrert, men ofte oversett eller mistolket innsatsfaktor. I store områder er jordbrukerne kvinner, - bonden er en kvinne. At man har lært dette, generelt og teoretisk, og at denne lærdom til og med er nedfelt i nasjonale og internasjonale tekster og vedtak, har ikke ført til store endringer i de faktiske utviklingsprogrammer og prosjekter. Tross innsikt og vilje på mange hold, svikter evnen, og især fra kvinnesynspunkt svikter derfor også ofte tiltakene.

En nå nesten klassisk og meget innsiktsfull analyse av kvinner i landbruket i den 3. verden er forøvrig den danske økonomen Ester Boserups bok fra 1974, *Kvinde i u-land*. I Norge har især Karin Stoltenberg og Ragnhild Lund lagt mye arbeid i rapporter og utredninger for NORAD om hvorledes norsk bistand bedre kunne ivareta kvinners interesser. Norske kvinneorganisasjoner har på sin side fulgt opp med krav, kritikk og forslag.

Uten å slippe av syne de millioner av kvinner som har et hovedansvar for utviklingslandenes jordbruk, retter nå forskere og politikere, kapital og kvinnebevegelse, hver ut fra sin interesse, oppmerksomheten mot nye næringers bruk av kvinners arbeidskraft, og bruken av landområder kvinner tradisjonelt har hatt bruksrett til. På en måte som i hovedtrekk er vel kjent fra økonomisk historie og sosiologi, trer de nye næringene også inn på arenaer kvinner har hatt som sitt domene: ledd i industrialiseringsprosessen utstykket og utplasseres til kvinnene i hjemmehusholdet. Kvinnene blir, hver i sine hjem, industriarbeidere. Arbeidsoppgavene ligger ofte i forlengelsen av ferdigheter kvinnene har som husmødre: nøyaktig sammenblanding og sammensetting, søm og pakking. Maktforholdene er også gjerne i samsvar med hva hun erfarer som husmor: ektemannen, mannlige slektninger, eller mektige kvinner og menn i nærmiljøet fordeler og forvalter arbeid og betaling. Relasjonene blir tette og kontrollerende. Og arbeidet skal gjøres i tillegg til det som tradisjonelt forventes av kvinner som familiemedlemmer: de «holder seg hjemme».

Et interessant trekk er at kvinneforskere og fagbevegelse, bl.a. bekledningsarbeiderforbundet i Storbritannia, har pekt på at slike innslag av «etniske økonomier» også vokser fram i vestlige land, særlig i immigrantbefolkninger. Utredninger, konflikter, arbeidsulykker og rettssaker viser at

lønn, arbeidsmiljø og sosiale rettigheter ligger langt under lavmål.

Slike kulturelt tilpassede (les evt. patriarkalsk og kapitalistisk tilpassede) former for organisering av industriell produksjon refereres nå til som eksempler på «etniske økonomier». Betegnelsen er vel ment å markere at vi står overfor mønstre som må forstås i *sin* sammenheng, men som ellers eksisterer som nisjer i storsamfunnet og virker på tvers av formelt etablerte ordninger. De «nye» etniske økonomiene oppleves som et historisk tilbakeslag i vestlige industriland.

Å vinne kontroll med forholdene på arbeidsmarkedet har vært – og er – en hovedsak i arbeiderbevegelsens faglige og politiske kamp. Uten kontroll blir den *formelle* kontraktsfrihet mellom kjøper og selger av arbeidskraft i *realiteten* preget av tvang, utbytting og fattigdommens ufrihet for arbeideren. Samfunnet står som en 3. part i forholdet mellom selger og kjøper av arbeidskraft, og arbeidernes egne organisasjoner skal støtte den enkelte arbeider – og klassen av arbeidere. Men kvinnene som utfører industriarbeidet i sine hjem er et isolert ledd i en lang produksjonsprosess. De har ingen «arbeidsplass», kjenner knapt sin arbeidsgiver, er ikke organisert – og definerer neppe seg selv som industriarbeidere. De driver med industriell produksjon – men er «ikke-arbeidere» på en «ikke-arbeidsplass».

En annen, og etter hvert vel kjent, offisiell utviklingsstrategi i mange utviklingsland, er opprettelsen av «frihandelssoner» for produksjon. Utenlandsk kapital tilbys etablering på gunstige betingelser – fritatt for mye av samfunnets 3. parts-ansvar i arbeidsmarkedet og arbeidernes egne kontrollbestrebelse. Store antall kvinner har sitt arbeid under slike forhold. De kjenner seg nok som arbeidere og utgjør et fellesskap, men befinner seg paradoksalt nok, i et slags «ikke-land».

Etter det vi fikk lære på dette EADI-IDS-seminaret driver mange kvinneforskere på dette feltet også aksjonsforskning: de forsker, utreder, bevisstgjør, deltar i nærmiljø og aksjonerer sammen med sine «forskningsobjekter». Og mellom forskere fra u- og i-land, med materiale fra «begge verdener» eksisterer et samarbeid som klarlegger kvinnes plass langs de nye «global assembly-lines».

Denne kvinneforskningen idylliserer ikke foregående kvinnegenerasjoners økonomiske og sosiale situasjon. Beskrivelsen av levekår og livsløp er nøktern og fakta-preget med vekt på både nasjonal og multi-nasjonal økonomi – og på husholdenes økonomi. Hva er individenes plass, deres rettigheter og plikter i det husholdsbaserte fellesskap? Hva skjer med de «nyindustrialiserte» kvinnes egne penger, hvordan påvirker de deres status i familien? Hvor i livsløpet forventes kvinnene å stå for en «inntjeningssevne»?

Når kvinneforskere fra flere verdensdeler og ulike kulturer møtes, bringes både krysskulturelle forskjeller og felles kvinneanliggender fram. Når man dessuten har deltakere med tilknytning til bistandspolitikk og apparat – og forøvrig husker at ulike politiske grunnholdninger er et faktum også blant kvinneforskere – da er man sikret spenningsfylte og faglig fruktbare møter.

Slik var EADI-IDS-møtet i november 1983. Arbeidsgruppens videre innsats på feltet «Women in Development» kan vi vente på med interesse, og delta i med utbytte.

Astrid Nypan, Turid Hammer og Ingrid Eide var norske deltakere.

Ingrid Eide

Institutt for sosiologi
Universitetet i Oslo

Humanistisk kvinneforskning

Rapport fra et arbeidsmøte

I desember 1983 ble det arrangert et arbeidsmøte for humanistiske kvinneforskere i Oslo. Utgangspunktet var ønsket om å samle kvinnelige forskere, fra ulike humanistiske fag, i arbeid med prosjekter der kvinners bevissthet og ideologi om kvinner omkring 1900 blir undersøkt. Hensikten med møtet var å starte en debatt på tverrfaglig humanistisk grunnlag om viktige begreper for å analysere kvinneideologi, om likeverds- vs. likestillingsideologi, om kvinnelighet og tvetydighet, og om metodespørsmål.

Eva Lundgren (Bergen) holdt et innlegg om teoretiske spørsmål knyttet til ideologianalyser. Hun behandlet ulike forklarings typer, og viste ved eksempler i skriftlig materiale innsendt av deltakerne, hvor lett det er å bli ubevisst fra den ene forklarings typen til den andre. Lundgren skilte mellom kausalforklaringer – som setter ideologi og praksis sammen i et årsaksforhold –, intensjonale forklaringer – som omhandler forholdet mellom ideologi og strategi og gir mulighet for å se kvinner som bevisste aktører –, og funksjonalistiske forklaringer. Lundgren påpekte også hvor viktig det er å gjøre ideologiprodusenten eksplisitt når det er tale om kvinneideologi. Subjektet blir uklart når en beveger seg mellom ulike forklaringstyper. Avklaring her er viktig for å kunne se kvinner som historiske subjekter, som bevisste aktører. Videre ble forskjellen på en overflateideologisk vs. en ideologikritisk tilnærming berørt. Betydningen av å sette ideologien inn i en sammenheng, og å se overflateendringer mot sin egen bakgrunn, ble understreket. Lundgren kom til slutt inn på noen teorier for

sammenhengen mellom kvinnekrav og ideologi. Det dreier seg om hvilke krav som blir reist i forbindelse med hvilken ideologi, om en egenartsargumentasjon fra kvinners side kan sees som en opportunistisk tilpasning til motstand, og om systematisk betinget tvetydighet i kvinners liv som fører til ideologisk tvetydighet.

Debatten tok bl.a. opp hvor vanskelig det er å skille klart mellom ulike kategorier på et historisk materiale – kvinner er både subjekter og objekter, strategier er både bevisste, men ofte ubevisste, egenartsargumentasjon kan sees som tilpasning, men også som bevisst offensiv aktørstrategi.

Kari Martinsen (Bergen) tok i sitt innlegg utgangspunkt i en kvinnelig yrkesgruppe i siste halvdel av forrige århundre – diakonissene – for å drøfte likeverds- og likestillingsideologi. På den ene siden viste hun utviklingen av en ideologi om «likeverd gjennom patriarkatet». Den kombinerte en luthersk underdanighetslære med en romantisk likeverdsideologi, den innebar en arbeidsdeling bygget på komplementaritet og likeverdet hadde samme funksjon som underordning i et hierarkisk system. I diakonissemiljøet måtte denne ideologien brytes med en annen: «likeverdighet gjennom selvstendiggjøring/likhet». Også her ble kjønnsarbeidsdelingen og kvinnespesifikke arbeidsoppgaver akseptert, men derimot ikke menns ledelse av kvinners arbeid. Kvinners underordnede stilling ble møtt med selvstendiggjøring. Martinsen ga også opptakt til diskusjon om hvem og hva som skal defineres som tilhørende kvinnebevegelsen.

I debatten kom en inn på hvordan disse kategoriene også kan gjenfinnes i andre deler av kvinnebevegelsen, hvorvidt en skal benytte seg av et utvidet kvinnebevegelsesbegrep, hvilke kriterier som er anvendelige for å skille ulike deler av kvinnebevegelsen fra hverandre. Det syntes å være bred enighet om at en ikke bare kan

skille skarpt mellom de organisasjoner/kvinner som benyttet seg av en egenartsargumentasjon vs. dem som forfektet likhet, i alle fall fra 1890-åra av.

Irene Iversen (Oslo) tok i sitt innlegg opp metodiske problemer knyttet til tolkning av kvinnelitteratur og knyttet til skjønnlitteratur brukt som historisk kilde. Hun framholdt at avdekkingen av glemte kvinnelige forfattere og av kvinnelige erfaringer ikke kan være det primære for en kvinnelitteraturhistorie. Det spesielle måtte være arbeidet med litterære former – sjangerhistorie og de litterære kodenenes historie. De litterære former er uttrykk for sosialt skapte koder. Betydningen av de litterære formene viste hun gjennom litterære eksempler, der hun tok opp kvinneligheten og den kvinnelige seksualitet. Iversen leste ut et hemmelig budskap om seksualitet og sanselighet som var umulig å integrere med kvinnelig verdighet. Når en akter at handlingsgangen i skjønnlitteraturen er underlagt formregler, får det også som konsekvens at det er komplisert å benytte litteraturen som historisk kilde til kvinneliv.

Det ga opptakt til en diskusjon om tolkninger av kvinnelitteratur, om problemet med nåtidig ideologisk tankegodt i tolkningen av fortidens litteratur, om ulik vektlegging på form og innhold og om vanskeligheter forbundet med å bruke skjønnlitteratur som historisk kilde.

Jeg tror at alle deltakerne opplevde det svært positivt å møtes på tvers av fagene, omkring emne og problemstillinger som alle arbeidet konkret med. Det ga mulighet for å forstå mer av fagenes ulike metodiske tilnærming, det ga nye synsvinkler og problemstillinger. Vi konkluderte med at det felles utgangspunktet – kvinneideologi omkring århundreskiftet 1900 – var viktig, og at en eventuell senere diskusjon med hell kunne konsentrere seg om en enda mer spesiell avgrensning, tematisk eller periodisk. Til stor hjelp denne gangen var det at

deltakerne hadde sendt ut noen sider om hva de holdt på med, før møtet.

Møtet samlet 13 deltakere fra 7 ulike fag, det strakte seg over 1 1/2 dag og ble holdt i Oslo. Det ble finansiert av NAVFs sekretariat for kvinneforskning, som også sto for det praktiske ved arrangementet.

Kari Melby
Historisk institutt
Universitetet i Oslo

Kvinner – media – likestilling

Likestillingsarbeid går tregt og tungt! Dette fikk vi til fulle bekreftet vi som var til stede på Likestillingsrådets konferanse «Kvinner og media» 15. februar i år. Konferansen samlet en rekke mediafolk fra presse og kringkasting, politikere, forskere og andre representanter fra sentrale institusjoner. Av de mange innleggene på konferansen vil vi spesielt trekke fram innledningsforedraget til Ulla Abrahamson – mediaforsker, ansatt i Sveriges Radio. Hun refererte fra fire undersøkelser fra svensk TV. Som en fellesnevner for resultatene fra disse undersøkelsene fikk vi vite at kvinner syns langt sjeldnere enn menn på skjermen. Dette gjelder som reportere, som intervjuobjekter eller som medaktører i ulike serier og filmer. I tillegg blir de ikke særlig gunstig framstilt. I reportasjeprogram blir de sjeldnere spurt og de kommer sjeldnere til orde. De er uinteressante for reporteren og de virker uinteressante for seerne. I filmer og serier framstår kvinnene ofte som passive og fjollete. På sett og vis avspeiler dette også «virkeligheten», i den forstand at vi ikke bare gjennom mediene, men også på en rekke andre måter får inntrykk av at det menn sier og gjør er viktigere, mer betydningsfullt og interessant enn det kvinner står for. Dette er skremmende ikke minst med tanke på den enorme påvirkningsmu-

lighet som ligger i fjernsynet. I Sverige regner en med at de som begynner å se fjernsyn i treårs-alderen vil se ca. 1 1/2 timer pr. dag fram til de er 75 år. Dette betyr i alt ca. 30 arbeidsår foran skjermen!

Abrahamson stilte spørsmål om hva vi kan gjøre for å endre dette. Hun mente vi må stille flere krav til hvilke normer og ideer som formidles. Det skal finnes program som domineres av begge kjønn. Det skal finnes program med likeverdige mennesker – ikke som nå der kvinner ofte blir framstilt som passive og intetsigende. Det er viktig å løfte fram kvinnene fra usynligheten, uten at de behøver å bli som menn.

Men hvorfor går likestillingarbeidet så langsomt i mediene? Stadig er det bare 16% kvinnelige journalister og 2-3% kvinner med lederansvar i presse og kringkasting i Norge. Abrahamson mente at likestillingsarbeidet ennå var for ungt til å ha gitt noen utslagsgivende resultater. Mange forventer at journalister skal ha kommet lengre enn andre i samfunnet. Det er neppe slik. Dessuten er journalister i radio og TV usedvanlig hardt utsatt for kritikk og påtrykk. Til dels kontroversielle spørsmål kan derfor være vanskelige å ta opp.

Hun avsluttet med å si at vi må få inn flere kvinner på alle nivåer, men mange nok og sterke nok til å kunne gjøre seg gjeldende.

I paneldebatten og debatten forøvrig kom det fram ulike synspunkter, spørsmål og fakta. Reportasjesjef i Bergens Tidende, Johanne Kippenbroch, stilte spørsmålet om mediabildet hadde sett annerledes ut om kjønnsfordelingen hadde vært mer lik. Selv tvilte hun sterkt på det. Programredaktør i NRK, Reidar Hirsti, mente at mye av årsaken til tregheten var kulturelt/tradisjonelt bestemt – i NRK var det bare 3% økning av kvinneandelen bak mikrofonene de siste 10 årene. Elisabeth Raastad, Norsk Presseforbund, sa det var for få kvinner på spesielle stoffområder. De konsentrerte

seg nå om områder som er tradisjonelt kvinnestoff. Kvinnene må bryte barrierene og komme seg inn på politikk, næringsliv og sport.

Guri Hjeltnes, Arbeiderbladet, kunne fortelle at på de fem siste årene var andelen kvinnelige journalister steget fra 15 til 16%. Selv om dette var positivt, så hadde kvinnene fortsatt de laveste stillingene, mindre ansiennitet og oftere frafall fra yrket. Menn skriver seg inn i yrket, kvinner tar først utdanning og kommer inn flere år senere.

Det er selve strukturen som gjør at kvinner oftere faller fra. Ugunstig arbeidstid og mye stress. Et yrke lagt opp av og for menn. Hele 46% av de kvinnelige journalistene er enslige, mot 20% ellers i samfunnet. Hjeltnes mente så avgjort at kvinner så på ting på en annen måte enn menn, noe som selvfølgelig også gjenspeiler seg i journalistikken.

Senere i debatten ble det bl.a. påpekt at antallet kvinner i forhold til menn var helt vesentlig i en arbeidssituasjon. Utgjør kvinnene under 15% blir de «gisler» og har få muligheter til å kunne markere seg. Helst bør de ikke utgjøre mindre enn 40%.

Av de senere foredragsholderne kan vi nevne Sissel Lund, forsker ved Institutt for pressforskning, som snakket om kvinners bruk av media. Hun stilte spørsmålene: «Hva skjer med kvinners mediabruk i den omveltningstid vi nå er inne i? Hva betyr massekommunikasjon for enkeltindividet og samfunnet i disse tider?» Forsker Maren Brit Baadshaug fortalte om erfaringer fra samarbeid mellom kvinneforskere og mediafolk og Kjell-Olav Mathisen, Televerkets forskningsinstitutt, tok opp de nye mediene og de muligheter disse gir. Han understreket at det er av avgjørende betydning at kvinnene henger seg på utviklingen her, lærer å bruke dem og deltar i videreutviklingen.

Aina Schiøtz

KOMMER

Forskning om kvinner i u-land Kontaktkonferanse 4.-6. juni 1984

Sekretariatet for kvinneforskning planlegger en kontaktkonferanse for forskere som arbeider med prosjekter om kvinner i u-land.

Vi ønsker å orientere oss om forskningsaktiviteten mot slutten av Kvinnetiåret: Hvor går vi og hvor står vi? Som utgangspunkt for konferansen tenker vi oss «Esther Boserup revisited». Arbeidet er i gang med å få Esther Boserup til Norge.

Konferansen vil ellers fokusere på:

– Substansiell forskning

Vi ønsker å rette oppmerksomheten mot noen enkeltprosjekter som grunnlag for diskusjon.

– Praktisk handling

Stikkord her er samarbeid med bistandsmyndighetene, evalueringsarbeid og NORADs handlingsplan for kvinneverett til bistand.

Vi har plass til 25–30 deltakere. Sekretariatet kan dekke reise- og oppholdsutgifter for dem som ikke får dekket dette av egen institusjon. Gi beskjed om dette ved påmelding.

Konferansen holdes på Baadshaug gård sør for Trondheim 4.-6. juni 1984. Hvis du er interessert i å delta, kontakt Sekretariatet

for kvinneforskning, Munthes gt. 29, Oslo 2. Skriv gjerne noen linjer om ditt eget forskningsfelt, og om du ønsker å presentere noe fra din egen forskning.

Ansvarlige for det faglige innholdet av konferansen er Ingrid Eide, Oslo, Ragnhild Lund, Trondheim og Sissel Saugestad, Tromsø.

Invitation til Nordisk Kvindehistorikermøde i august 1985

Kære Kvindehistoriker.

I februar 1983 blev der på initiativ af nordiske kvindehistorikere afholdt et historikermøde i Oslo. Denne mulighed for i et forum at kunne diskutere fælles teori- og metodeproblemer og at sammenligne forskningsresultater inden for kvindeforskningen viste sig frugtbar og inspirerende. Det blev derfor besluttet at afholde et tilsvarende kvindehistorikermøde i Danmark over fire dage i august 1985. Som ramme har vi valgt at fokusere på to hovedtemaer:

- 1) Mentalitetshistorie
- 2) Ændringer og kontinuitet i kønsarbejdsdelingen 1700–1980.

Ad 1.

Med det mentalitetshistoriske tema sigter vi på at indkredse teoretiske og metodiske tilgangsvinkler til kvindebevidsthed, såvel til kvinders egen bevidsthed som til samfundets bevidsthed om kvinder. Centralt står også spørgsmålet om kildeanvendelse og ideologiformidling på mange planer. Hvilke kildetyper kan anvendes, og hvilken udsagnskraft har f.eks. det såkaldte subjektive kildemateriale som erindringer, dagbøger, breve og interviews? Og hvordan

kobles der fra det individuelle til det kollektive plan i en mentalitetshistorisk sammenhæng? Hvordan læser vi traditionelt kildemateriale med mentalitetshistoriske øjne, og hvilke nye områder og synsvinkler åbner den mentalitetshistoriske tilgang op for? etc. etc.

Ad 2.

Under temaet, ændringer og kontinuitet i kønsarbejdsdelingen fra 1700-tallet til idag, vil det være nærliggende at se problematikken i sammenhæng med industrialiseringsprocessen og med de teoretiske problemstillinger og diskussioner indenfor den internationale kvindeforskning. Foruden studiet af sådanne «lange linier» i kønsarbejdsdelingen vil det være ønskeligt dels at fokusere på ændringsprocesser inden for kortere tidsintervaller dels at knytte temaet til forskellige sociale grupper. Dels at problematisere spørgsmålet om hvordan kønsarbejdsdelingen påvirker bevidstheden og samhörigheden/brydningen mellem kvinder fra forskellige sociale klasser, etc. etc.

Vi planlægger mødet som et arbejdsseminar, hvor der bliver mulighed for at fremlægge projekter og forskningsresultater. Dette vil komme til at foregå dels som oplæg i plenum, dels som gruppefremlæggelser.

Forhåndstilmelding/praktiske oplysninger

Når vi kontakter jer nu, er det af hensyn til den mere konkrete indholdsmæssige planlægning. Vi vil gerne have et overblik over hvilke projekter der er igang og hvilke specifikke emner, der vil være interesse for at diskutere på seminaret således, at vi kan søge at finde en fællesnævner for de to emner og inndelege grupper med beslægtede emner.

Vi vedlægger derfor et skema som vi opfordre jer til at svare på og sende til os senest den 15. april 1984.

Vi betrakter dette som en foreløbig tilmeldelse, men vi må naturligvis tage forbehold over for finansieringen. Vi regner med et deltagerantal på 50. Pris for deltagelse vil afhænge af, hvor stor en støtte der vil blive ydet, men vi arbejder på at få afholdt udgifterne ved indkvarteringen. Et seminargebyr på 250 danske kroner samt rejse må deltagerne selv sørge for. Vi vil dog forsøge at skaffe rejsepenge til arbejds-løse/studerende.

Meddelelse om endeligt program, pris og inkvartering samt forbindende tilmelding udsendes i foråret 1985.

Nærmere oplysninger og tilmeldings-skema kan fås hos de nationale kontakt-kvinder.

Kontaktkvinder:

Kari Martinsen, Historisk institutt, Universitetet i Bergen, Sydnesplass 9, 5000 Bergen, Norge. 05/32 00 40, linje 2296.

Ingrid Åberg, Lagga, 741 00 Knivsta, Sverige.

Alexandra Ramsay, Linnankoskigatan 8 A 16, 00250 Helsingfors 25, Finland.

Bodil K. Hansen, Roarsvej 22 st.th., 2000 København F, Danmark.

NB:

Rapporten fra kvindehistorikermødet i Oslo 1983 foreligger i løbet af foråret 1984. Mødets deltagere vil få den tilsendt. Andre interesserede kan rekvirere rapporten fra NAVFs sekretariat for kvinneforskning, Munthes gt. 29, Oslo 2.

«Kvinnor och bild»

Vil du være med og undersøge kvinners bildespråk og kvinners billedskapende arbeid på Kvinnehøyskolen i Danmark (svensk kursledelse) i tidsrommet 1/4-26/5-84?

Hvordan er det å skape for kvinner? Hvordan får vi tak i vår kreativitet? På kvinnehøyskolen er mulighetene store, ved å søke seg fram gjennom praktisk og konkret skapende arbeid.

Henvendelsen er i første rekke rettet til kvinner som bruker bilder som uttrykksmiddel i fritida eller på jobben. Mer informasjon på tlf. 095-46-8-68 36 78 eller 095-46-8-59 95 90, eller skriv til:

Tove Gustafson, Bjørkhagsplan 9 VI, 121 52 Johanneshov, Sverige, eller May Darin, Homsgatan 87 IV, 117 21 Stockholm, Sverige.

Om rapportering fra arbeidskonferansen i samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, 25.-27. oktober 1983

Det vil ikke bli utarbeidet noen samlerapport fra denne konferansen på Bardøla Hotell på Geilo i oktober 1983. To av innleggene – Helga Hernes' foredrag om «Kvinneforskning – fag, perspektiv eller ettertanke?» og Merete Schiefloe Aunes om «Kvinneretten» – er begge gjengitt i foreliggende nummer av *Nytt om kvinneforskning*.

Med de øvrige foredrag og innledninger skjer følgende: Kristin Tornes' presentasjon og drøfting av Senter for kvinneforskning i Bergen publiseres i Institutt for sosiologisk skriftserie. Maren Brit Baadshaugs innlegg om Kvinneuniversitetet foreligger skriftlig, og Sekretariatet sender evt. interesserte en kopi.

Det vil bli utarbeidet egne publikasjoner fra to av gruppeseminarene: Brita M. Gulli redigerer en rapport om *Velferdsstaten, likestillingspolitikk og fordelingsmekanismer*, og Haldis Valestrand redigerer en rap-

port om *Kvinner, teknologi og regionalpolitikk*. Begge rapporter vil foreligge med det første, og vi tar gjerne imot forhåndsbestillinger.

Kvinnehistorisk registreringsarbeid

I. Litteraturkartotek i kvinne- og familiehistorie

Oppbyggingen av kartoteket i kvinne- og familiehistorisk litteratur ved Historisk institutt, Universitetet i Bergen, ble startet i 1980 av daværende vit. ass. Ida Bull. Siden jeg ble tilsatt som vit. ass. i januar 1981 har en del av mitt arbeid vært å arbeide videre med og å supplere kartoteket.

Kartoteket, som er ordnet både tematisk, kronologisk og geografisk, skal i størst mulig grad gi opplysning om eksisterende litteratur på området. Både bøker og artikler er registrert. Mest litteratur har vært å finne etter 1750. Utvalgsriteriene til litteraturinnhenting har vært en systematisk gjennomgang av de kvartalsvise bibliografiene som utgis av Kvinnehistoriske samlinger, Göteborg Universitetsbibliotek, gjennomgang av Historical Abstracts i visse årganger, samt bibliografier i sentrale bøker og mer tilfeldig gjennomsyn av tidskrifter. Den viktigste kvinnehistoriske litteratur til 1983 er registrert i kartoteket, selv om det neppe gir en fullstendig dekning av eksisterende litteratur på området.

Våren 1981 ble kartoteket overført på kartotek kort som universitetsbibliotekene bruker, og i samarbeid med Universitetsbiblioteket i Bergen distribuert til de historiske instituttene ved landets universiteter. Høsten 1982 ble det sendt ut suppleringskort. Arbeidet med kartoteket er tidkrevende, dessuten er kartotek- og registreringsarbeidet ved Universitetsbiblioteket i Bergen planlagt overført til EDB. Alt registreringsarbeid av kvinnehistorisk litteratur vil derfor fra nå av bli utført av universitetsbibliotekar Inger Johnsen, Universitetsbiblioteket i Bergen. Hun har et eksemplar av litteraturkartoteket i kvinne- og familiehistorie, og har dessuten som en del av arbeidet ved dokumentasjonstjenesten for litteratur om kvinner foretatt en mer begrenset registrering av kvinnehistorisk litteratur.

Universitetsbibliotekar Inger Johnsen registrerer foreløpig bøker innen området som finnes ved Universitetsbiblioteket i Bergen og ved Det Historisk-Filosofiske fakultet ved Universitetet i Oslo, alt norsk og en del utenlandsk artikkelstoff og hovedoppgaver fra samtlige universiteter i landet. Registreringsarbeidet vil utvides med det første, og det vil bl.a. bli laget bibliografier. Henvendelser angående litteratur innenfor området kvinnehistorie kan heretter også rettes til universitetsbibliotekar Inger Johnsen. Hun vil dessuten være behjelpelig med å skaffe opplysninger om litteratur som ikke finnes i kartoteket ved universitetsbiblioteket i Bergen.

II.

Kartotek med biografiske opplysninger om norske kvinner

Dette kartoteket er ordnet alfabetisk etter navn, og gir opplysninger om kvinnens personlig data, organisatorisk virksomhet,

politisk virksomhet, kommunale/offentlige oppgaver, skriftlig produksjon, samt andre opplysninger. Det gis kildehenvisninger til opplysningene. Kilder som har vært sentrale til dette arkivet er hovedoppgaver, tidsskrifter, aviser, jubileumsberetninger om ulike organisasjoner og bøker som særlig omtaler kvinner.

Det var førstelektor Ida Blom som satte dette kartotekarbeidet i gang for en del år siden. Det første registreringsarbeidet ble foretatt med assistanse fra hovedfagsstudenter. Jeg har siden 1981 overtatt ansvaret for registreringsarbeidet, og har delvis samarbeidet med studentene om dette arbeidet. Innenfor rammen av de midler som står til disposisjon vil dette registreringsarbeidet fortsette ved Historisk institutt, Universitetet i Bergen.

Kari Martinsen
Historisk institutt
Universitetet i Bergen

Film om Kristine Bonnevie

NAVF har bevilget penger til den amerikanske forskeren Robert Marc Friedman til utarbeidelse av manuskript til en TV-film om den første norske kvinnelige professor, Kristine Bonnevie. Bonnevie var professor i zoologi fra 1912. Friedman stod også bak filmen om meteorologen Vilhelm Bjerknes, som ble sendt i norsk fjernsyn for noen måneder siden.

Kvinneuniversitetet

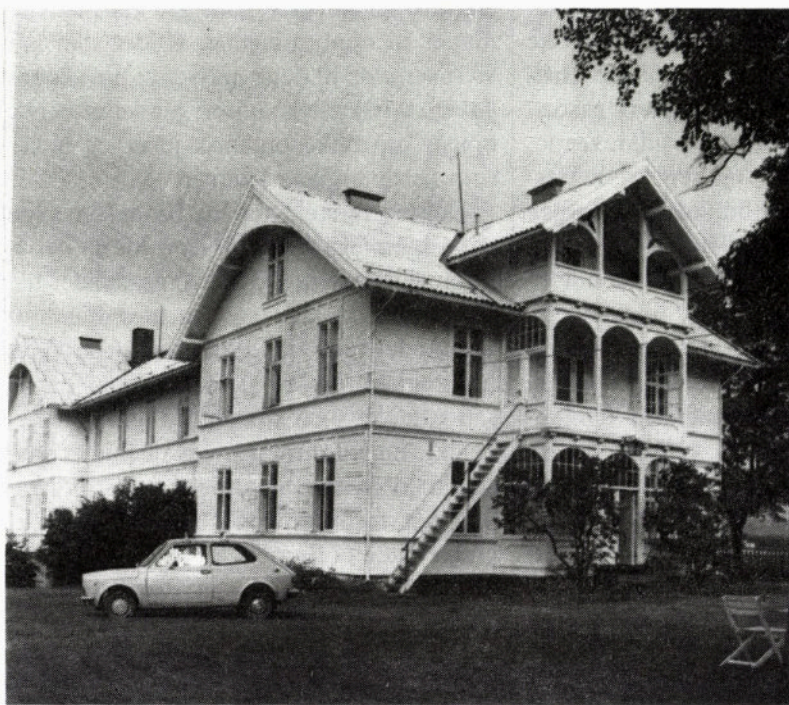

Foto: Hamar Arbeiderblad

Endelig er husproblemet løst! Kvinneuniversitetet får kjøpe det gamle aldershjemmet i Løten, en stor trebygning med ca. 14 mål tomt. Salget vil sannsynligvis være endelig avgjort i mars.

Vi viser til nærmere omtale av planene

for organisering av Kvinneuniversitetet i *Nytt om kvinneforskning* 5/83.

Det ser nå ut til at undervisningen kan komme i gang til sommeren, og vi regner med å komme tilbake med flere opplysninger i seinere nr.

Kvinnelig rektor – Rogaland distriktshøgskole

Distriktshøgskolene her i landet har fått sin første kvinnelige rektor!

1. januar i år ble Susanne Begnum ansatt som rektor ved Rogaland distriktshøgskole. Av de 65 vitenskapelige stillingene ved

skolen er det kun 2 fast ansatte kvinner. Susanne Begnum er tyskfødt og kom til Norge i 1974. Hun ble ansatt ved distriktshøgskolen i 1978 og har undervist ved samfunnsfaglig linje i fagene psykologi og statistikk. I undervisningen har hun i en rekke sammenhenger tatt opp kvinnefaglige spørsmål.

Begnum har vært og er engasjert og bevisst i kvinnespørsmål og har aldri lagt

skjul på det i sin opptreden ved skolen. På bakgrunn av dette synes hun det er et stort framskritt å bli valgt til rektor. Begnum sier selv at denne ansettelsen bare er begynnelsen for kvinnerepresentasjonen i slike stillinger. En har ingen garanti for at eventuelle etterfølgere vil være kvinner og hun mener at det kan gå lang tid før det samme skjer igjen.

Vi gratulerer!

Susanne Begnum

Stipend

Lederopplæringsrådet

Lederopplæringsrådet i Norge er myndighetenes sentrale rådgivende organ for lederopplæring, organisasjonsutvikling og samarbeidsspørsmål. Rådet følger utviklingen på disse områder og utreder behov for nye tiltak både innen offentlige og private sektorer og næringer. Rådet har særlig ansvar for rekruttering til lederopplæringsvirksomhet. Til dette formål disponerer rådet 13 stipendiatstillinger. Stipendiene gis normalt som 2-årige engasjementer. Innenfor felter rådet prioriterer kan det dessuten lyses ut et antall stipend av kortere varighet.

Lederopplæringsrådet i Norge skal utføre utrednings- og utviklingsarbeid innen rammen av følgende prosjekttitler:

1. Kvinner og lederopplæring
2. Informasjon og lederopplæring
3. Lederopplæring i offentlig forvaltning
4. Lederopplæringsens kraftfelt i Norge

Til hvert av prosjektene lyses det ut ett 12-måneders stipend. Lønnplassering i l.tr. 17-24 (kr 105 229-kr 150 281).

Egnet bakgrunn vil være økonomi, samfunnsvitenskap, juss, offentlig administrasjon på universitets/høyskolenivå, samt praksis fra offentlig administrasjon eller næringsliv. Til prosjekt nr. 2 kreves det mediaerfaring.

Prosjektene er et ledd i Rådets stipendordning for lederopplæringsvirksomhet, næringsliv og offentlig forvaltning.

Søknaden sendes innen 20. mars 1984 til:

Lederopplæringsrådet i Norge,
Postboks 8153, Dep. Oslo 1

Økonomisk støtte fra NAVFs sekretariat for kvinneforskning

Sekretariatet gir i mindre omfang økonomisk støtte til faglige reiser og seminarvirksomhet. De søknadene som klart faller innenfor et av NAVFs fagråd blir videre-sendt disse.

En del av søknadene sekretariatet mottar er svært knappe og er derfor vanskelige å ta stilling til. For at vi skal unngå å avslå søknader på grunn av mangelfulle opplysninger, har vi nedenfor satt opp en huske-liste over hva som bør være med i en søknad.

Støtte til å arrangere seminarer

1. Hvem arrangerer seminaret (personer og institusjonstilknytning).

2. Hva er formålet med seminaret.
3. Hvem vil bli invitert til å delta.
4. Hvor og når skal seminaret finne sted.
5. Hvordan skal seminaret finansieres. (Sett opp full finansieringsplan og oppgi om det er søkt støtte fra andre institusjoner.)
6. Legg ved et program med noen korte opplysninger om foredragsholderne.

Støtte til faglige reiser

1. Formålet med reisen. (Gi en *fyldig* beskrivelse og legg evt. ved et program for reisen.)
2. Hvor og når skal man reise.
3. Reisemåte og budsjett. (Oppgi evt. støtte fra andre institusjoner.)
4. Før sekretariatet søkes om støtte, bør man først ha søkt og fått avslag fra egen institusjon. Oppgi hvorvidt dette er gjort.

PUBLIKASJONER

Bøker

Avdem, Anna Jorunn:

... gjort ka gjerast skulle

Om arbeid og levkår for kvinner på Lesja
ca. 1910–1930.

Universitetsforlaget 1984.

Cardinal, Marie:

Attersting.

Gyldendal Norsk Forlag, 1984.

Gullestad, Marianne:

Kitchen-Table Society.

Universitetsforlaget 1984.

Artikler, hovedoppgaver, oversikter, prosjektnotater og rapporter

Berg, Anne Marie:

Arbeidstidsreduksjoner: Deltid og
6-timersdagen. Likestillingsrådet 1983.

Karin Beyer, Sussanne Blegaa, Birthe

Olsen, Jette Reich, Mette Vedelsby:

Piger og fysik – et problem og en
utfordring for skolen? Tekst, nr. 71/1983
fra Roskilde Universitetscenter.

Bjerke, Ingeborg, Gaarder, Inger

Margrethe, Hilmo, Inger, Munkebye,

Renate og Vogt, Sidsel:

Study on Portrayal of Men and Women in
School Textbooks and Children's
Literature in Norway. Norwegian Ministry
of Church and Education and UNESCO.
February 1983.

Blichfeldt, Jan Frode:

Arbeidssted: Grunnskolen. En
sammenfatning av første rapport i en
undersøkelse om grunnskolelærernes
arbeidsmiljø. API-publikasjon mai 1981.

Borgersen, Anne Marie og Edvardsen,
Rolf:

Yrkeskarriere og samfunnsengasjement.
En oppfølgingsundersøkelse av
universitetsutdannede kvinner og menn
med ulik sosial bakgrunn. NAVFs
utredningsinstitutt 1983: 5.

Den Danske historiske forening:

Kvinder i middelalderen.

Symposieforedrag, København
universitet, 1982. København 1983.

Eriksen, Knut S. og Grefsrud, Reidun: Arbeidsmarkedsprognoser i Sverige, Danmark og Norge. NAVFs utredningsinstitutt, 1983: 6.

Grønmo, Sigmund:
Lørdag som handledag – utviklingstendenser i Norge i 1970-årene. Fondet for markeds- og distribusjonsforskning, forskningsrapport nr. 45/83.

Gullichsen, Anne Hilde:
Voksenopplæring for svakstilte grupper. Lokale samarbeidsbetingelser – tiltak for enslige forsørgere. Norsk voksenpedagogisk institutt, Trondheim 1983, samt Rapportsammendrag nr. 1 1984.

Hennestad, Bjørn W. og Rossvær Tore:
Mellomlederoppfatninger av beslutninger og ny teknologi – et forsøk med kognitiv kartlegging. Bedriftsøkonomisk institutt, arbeidsnotat 83/21.

Kjeldstad, Randi:
Endringer i kvinners levekår. Familie- og yrkestilpasning 1973–1980 etter alder og generasjonstilhørighet. INAS-rapport 83: 4.

Kyvik, Svein:
Universitetspersonalets syn på sine forskningsmuligheter. Delrapport nr. 3 fra prosjektet Forskning ved universitetene. NAVFs utredningsinstitutt, notat nr. 4, 1983.

Leira, Arnlaug:
Work and Womanhood. Norwegian Studies. Institute for social research, report 8/83.

Lie, Merete og Rasmussen, Bente:
Kan kontordamene automatiseres? Rapport fra prosjektet Kontor-automatisering og kvinnearbeidsplasser, Institutt for industriell miljøforskning, desember 1983.

NAVFs Senter for barneforskning:
Barnekulturens ytringsformer, seminar-rapport. Rapport nr. 1, 1984.

Rasch, Bjørn Erik:
Forbrukerbeskyttelse – om interesser og lovgivning på forbrukerområdet. Fondet for markeds- og distribusjonsforskning, arbeidsrapport nr. 35/83.

Sørensen, Knut H. og Sæman, Ann R.:
Makt og medvirkning i arbeidsmiljøet, Norsk institutt for sykehusforskning, rapport nr. 8/83.

World Health Organization:
Report of Women, Health and Development – Activities in WHO's Programmes 1982–1983.

Zetterblom, Göran:
Studiefinansiering och studieresultat i forskarutbildningen – uppföljning 1972–1982. En analys av data i SCB:s forskarutbildningsregister. UHÄ-rapport, 1984: 1.

Tidsskrifter

Crew Reports. Vol. IV, No. 1. Jan. 1984.

Crew Reports. Vol. IV, No. 2, 1984.

Feminist Library and information centre.
Newsletter no. 1, Jan./Feb. 1984.

Feminist Review, no. 15/1983.

Forskningspolitikk, 4/83.

Fysioterapeuten, nr. 1/1984.

Fysioterapeuten, nr. 2/1984.

Grapevine. Newsletter of the lesbian mothers' defence fund. Toronto, Calgary & Montreal, Canada.

Hertha, nr. 1/1984.

Humanistiske data 3/83. NAVFs EDB-senter for humanistisk forskning.

Kvinnoforskningsstenciler, 1983: 2. Delegationen för jämlikhetsärenden i Finland.

Kvinnor och forskning nr. 1/84. (Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Stockholm.)

Kvinnovett, 1984: 1.

Likestilling, nr. 4/1983.

Miljømagasinet, nr. 4/5 1983.

Nyck, nr. 26/1984.

Nyt om uddannelsesforskning. Nr. 4, 3. årgang, desember 1983.

Signs. Journal of Women in Culture and Society. Volume 9, number 2 1983.

Text & Kontext. Zeitschrift für germanistische Literaturforschung in Skandinavien, Themaheft: Deutschsprachliche Literatur der Schweiz nach 1945, 1983.

Universitets- och högskoleämbetet/ Forskning och utveckling för högskolan: Informationsblad 1983: 8.

Universitets- och högskoleämbetet/ Forskning och utveckling för högskolan: Informationsblad 1983: 9.

Women at work, number 2/1983. International Labour Office, Geneva.

Women of Europe, November 1983, no. 32.

Women's Studies International Forum. Special Issue, Gatekeeping – The denial, dismissal and distortion of women. Edited by Dale Spender and Lynne Spender. Vol. 6, number 5, 1983.

Women's Studies International Forum. Special Issue: Featuring. Vol. 6, number 6, 1983.

Publikasjoner fra Sekretariatet

Arbeidsnotater

Arbeidsnotat nr. 7/78:
Kvinnerens plass i levekårsundersøkelsen. Av Ingeborg Astrid Kleppe.

Arbeidsnotat 1/79:
Kvinnerens levekår – en seminarrapport.

Arbeidsnotat nr. 4/79:
Kvinnefellesskap og kvinneinteresser. Ved Siri Gerrard, Aud Grandaunet, Marit Hoel og Merete Lie. Arbeidsnotat nr. 2/79 fra veiledningsprosjekt.

Arbeidsnotat 5/79:
Lønnet og ulønnet omsorg. En seminarrapport.

Arbeidsnotat nr. 2/80:
Teori og metode i kvinneforskningen. Rapport fra en konferanse.

Arbeidsnotat nr. 1/81:
Forholdet mellom kvinneforskningen og kvinnebevegelsen. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/81:
Kvinner, overgang og aldring. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/82:
Oversikt over samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner. Litteratur og prosjekter. Ved Marianne Noodt.

Arbeidsnotat nr. 1/83:
Humanistisk konferanse om kvinneforskning. Konferanserapport.

Arbeidsnotat nr. 2/83:
Kvinneforskning for samfunnsplanlegging. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 3/83:
Kvinner og arbeid 1750–1914 i England og Frankrike. En oversikt over kvinnehistorisk forskning.

Arbetsnotat nr. 4/83:
Medisinsk kvinneforskning. Rapport fra et seminar.

Øvrige numre er utgått!

Annet

Om forskningsformidling gjennom massemedier. Av Mie Berg. 58 s, kr. 25,-.

Informasjonshefter

Generell del
Medisinske fag
Realfag
Humanistiske fag
Samfunnsfag
(Oppgi fagområde ved bestilling.)

Samtlige publikasjoner kan fås ved henvendelse til Sekretariatet for kvinneforskning.

WOMEN, NATURE AND SCIENCE

NORDISK FORSKARKONFERENS med CAROLYN MERCHANT

30 maj - 3 juni 1984

Östra Grevie Folkhögskola

Konferensen kommer att hållas på Östra Grevie Folkhögskola, i nye trevlige lokaler. Inkvarteringen sker i enkelrum. Östra Grevie ligger 20 km utanför Malmö. Från Malmö kommer man enklast til Östra Grevie med buss (vi sänder tidtabell senere). Från Sturup tar man sig enklast dit med taxi.

Trots att vi søkt anslag till konferensen från olika håll har vi hittills ej fått några bidrag. Vi måste derfor ta ut en konferanseavgift på 1200 kr (det tækker mat- og boendekostnaderna). Anmælningsavgiften 200 kr samt anmælan skall vara Forum tilhanda senast 3. maj. Rest-erande avgift skall vara erlagd 25 maj. (Blir du förhindrad att delta kan vi tyvår ej betala tillbaka anmælningsavgiften)

VÄLKOMMEN

PROGRAM OG
PÅMELDINGSBLANKETT
KAN FÅS VED HEN-
VENDELSE TIL SEKRE-
TARIATET

FORUM
för kvinnliga forskare
och kvinnoforskning

POSTADRESS LUNDS UNIVERSITET BOX 1703 S-221 01 LUND
BESÖKSADRESS PÅLESTRA PARADISGATAN TEL. 046/107624

Sekretariatets styre:

Professor Åse Hiorth Lervik, leder
(repr. for humaniora)

Førsteamanuensis Grete Botten
(repr. for medisin)

Konsulent Per Miljeteig-Olsen
(repr. for FAD)

Professor Agnar Sandmo
(repr. for NAVFs styre)

Forsker Kari Skrede
(repr. for samfunnsvitenskap)

Professor Else-Ragnhild Neumann
(repr. for naturvitenskap)

Varamedlemmer:

Professor Jorunn Hareide

Dr.philos. Anne-Brit Kolstø

Konsulent Ragnhild Grennes

Professor Asbjørn Hordvik

Amanuensis Beatrice Halsaa

Førsteamanuensis Odd Erik Johansen

I sekretariatet:

Daglig leder Aina Schiøtz

Konsulent Ingvild Gaasemyr

Førstekontorfullmektig Randi Borgen

Førstekontorfullmektig Guro Helgerud

Forskningsleder Hanne Haavind

Adresse:

Returadresse:
NAVF's sekretariat
for kvinneforskning
Munthes gt. 29
Oslo 2

Informasjon om **KVINNE- FORSKNING**

Informasjonshefter om kvinneforskning, stipend og forskningsbidrag, om hvordan skrive gode søknader og oversikt over kontaktpersoner m.m., kan bestilles gratis fra NAVF's sekretariat for kvinneforskning, Munthesgt. 29, Oslo 2. Oppgi fagområde ved bestilling.

Forsknings-
midler

Forsknings-
miljøer

Gratis
hefter

Kvinne & Forskning

Samfunnsfag

Kvinne & Forskning

Realfag

Kvinne & Forskning

Medisinske fag

Fra 1960: Kilde: Årsmotak Kvalitetstjeneste 1962

Kvinne & Forskning

Humanistiske fag

Illustrasjon: Agneta Hestmark, 1965
Kilde: Vagland museum

Informasjon
om **KVINNE-
FORSKNING**

Forfatter: Elisabeth Kjøglund, illustrasjon: Kalle Luchsen, 1985

ISSN: 0333-0265